

Lamed

*List za radoznaće
Izabrao i priredio Ivan L Ninić*

Godina 15

Broj 1

Januar 2022.

BORIS HAVEL

ZAŠTO JE JERUZALEM ZA ŽIDOVE NEDJELJV GRAD

Trumpova nedavna odluka da u skladu s odlukom Kongresa SAD-a iz 1995. Jeruzalem prizna glavnim gradom Izraela pokrenula je lavinu reakcija diljem svijeta. Opća skupština UN-a, u kojoj šaroliki diktatorski režimi imaju nezane-marivu brojčanu prednost, sa 128 glasova promptno je usvojila rezoluciju ES-10/L.22 kojom je osuđen njegov "unilateralni potez". U prilog rezoluciji, a protiv Trumpove odluke, glasovale su i 22 od 28 država članica EU-a. Hrvatska je u ovom predmetu postupila diplomatski mudro, te je bila suzdržana.

Glavnina medijskih osvrta na Trumpovu odluku odvijala se na tragu logike prema kojoj su je i osudile države poput Irana, Turske, Burkine Faso, Gambije, ali i Svedske. Bilo je tu puno emocija, žaljenja za (nepostojecim) mirovnim pregovorima koje će Trumpova odluka zaustaviti, uvrjeda na račun američkog predsjednika da je neinteligentan i politički neiskusan, optužba za američki unilateralizam i, naravno, osuda izraelske okupacije. Dio tih argumenata služio je kao celofan i mašna za umotani antisemitizam. Većina država koje su podržale rezoluciju ne protive se samo statusu Jeruzalema kao glavnog grada Izraela, nego samome postojanju židovske države. Neke od njih, poput Irana, otvoreno pozivaju na uklanjanje "cionističkog entiteta" s karte svijeta. Druge, poput Egipta, Iraka i Sirije to su u više navrata i pokušale, pa zažalile.

Statistika UN-ovih rezolucijskih obračuna s Izraelom u komparativnom se kontekstu doima bizarno. UNHRC (UN-ov Savjet za ljudska prava) u prvi je devet godina postojanja (2006–2015) preko šezdeset puta osudio Izrael za kršenje ljudskih prava; više nego sve ostale države svijeta zajedno (primjerice Sjeverna Koreja osuđena je 8, Iran 5, Sudan i Libija 2 puta, a države poput Afganistana, Somalije, Kine i Venezuele ni jednom). Opća skupština UN-a samo u 2017. izglasala je 21

protuizraelsku rezoluciju; istodobno je nasilje u Siriji osuđeno u dvije, a agresivnost Sjeverne Koreje u tri rezolucije. Ipak, uzbuna koja se u UN-u podignula oko Jeruzalema ukazuje na promjenu ne samo dinamike nego i naravi protuizraelskog aktivizma na globalnoj razini. Eklektični zbor olinjalih socijalističkih kleptokracija, totalitarnih režima, *wannabe* kalifata, emirata, sultanata, mamlakata i imamata, te niza demokratskih država s dugogodišnjim liberalnim tradicijama, složno je objavio: Jeruzalem i "jedinstveni duhovni, religijski i kulturni značaj grada" trebaju se zaštititi od izraelske okupacije. Izrael se poziva da temeljem Arapske mirovne inicijative iz 2002. zamjeni "zemlju za mir" i "prekine okupaciju koja je počela 1967."

Zašto je Jeruzalem sporan?

Pitanje spora oko Jeruzalema, ipak, puno je osjetljivije i šire od teme izraelske okupacije i američke unilateralne vanjske politike. Važnost Jeruzalema za Izraelce i Palestine, odnosno za Židove i muslimane – a dakako i za kršćane – seže u daleku prošlost i temelji se na drevnim i srednjovjekovnim povijesnim, teološkim, mitološkim i tradicionalnim naracijama. One snažno oblikuju današnje identitete mnogih Židova, kršćana i muslimana, a iz njih se potom rađaju političke ambicije, programi i načela. Za razumijevanje tih identiteta nužno je osvrnuti se na povijest i duhovnost, na koju se referira i rezolucija ES-10/L.22, jer grad koji Židovi, kršćani i muslimani smatraju svetim iz većine drugih aspekta nije osobito privlačan. Jeruzalem se, naime, nalazi posred judejske pustinje, na 780 metara nadmorske visine. Prirodno je siromašan pitkom vodom; gradu najbliža vodena masa je Mrtvo more bez ikakve flore i faune. Grad se ne nalazi u blizini raskrižja, putova, zračnih i pomorskih luka, a nema ni industrijsku, gospodarsku (s iznimkom religijskog turizma koji cvjeta otkako je Jeruzalem pod izraelskom upravom), vojnu, ili stratešku važnost. Kakvu, dakle, ima?

Važnost Jeruzalema za Židove

Današnja važnost Jeruzalema u potpunosti počiva na njegovoj bogatoj i turbulentnoj povijesti. Ona počinje oko tisuću godina prije Krista, kad ga je prema biblijskoj predaji osvojio kralj David, te pretvorio u svoju prijestolnicu. Salomon je u njemu izgradio Hram, pa Jeruzalem uz političko postaje i vjersko središte izraelskoga, kasnije židovskog naroda. Jeruzalem se u Bibliji, u oba zavjeta – jer i Novi su napisali Židovi – spominje preko 800 puta. Tijekom burne povijesti koja je uslijedila, grad su u više navrata osvajale strane vojske, ali se izraelski narod uvijek vraćao u Jeruzalem, na Cion. Godine 586. prije Krista Jeruzalem su opustošili Babilonci, a stanovništvo odveli u babilonsko izgnanstvo. To je tužno iskustvo opjevano u Psalmu 137, a stariji će se čitatelji sjetiti grupe Boney M koja ga je pretvorila u diskop hit *Rivers of Babylon*. Sedamdeset godina kasnije Izraelci su se vratili, te pod Ezrom i Nehemijom, u vrijeme blagonaklone perzijske vlasti, počeli obnavljati Hram i grad.

Jeruzalem su kasnije osvojili Grci, pa helenistička dinastija Seleukida. Makabejski ustank protiv njih u 2. stoljeću prije Krista Židovi do danas obilježavaju na blagdan Hanuke. Pred početak Nove ere, Judejom i Jeruzalemom ovladali su Rimljani. U Jeruzalem je dolazio Isus, koji je Hram nazivao "domom Oca mojega", ali je i prorokovao kako na njemu neće ostati ni kamen na kamenu. Na Veliki petak prije oko 2000 godina Isus je nedaleko od Hrama raspet na križ, umro, pokopan i treći dan, po kršćanskom vjerovanju, uskrsnuo od mrtvih. Njegovo proroštvo o destrukciji grada obistinilo se 70. godine kad su Drugi hram spalili Rimljani pod zapovjedništvom vojskovođe i budućeg cara Tita. Nekoliko desetljeća kasnije Židovi su se pod vodstvom lažnog mesije Bar Kohbe pobunili protiv Rimljana. Ustanak je, nakon tri godine teških borbi, ugušio car Hadrijan. Ovladavši buntovnom Judejom 135. počinio je strašan pokolj Židova, a preživjele je protjerao iz Jeruzalema i zauvijek im zabranio povratak. Kako bi zatro židovski identitet zemlje, Izrael i Judeju preimenovao je u Palestinu, a Jeruzalem u Aeliju. Židovski je narod tako za mnoga stoljeća raspršen diljem svijeta. Čežnju za Jeruzalemom nosili su sa sobom. Žalovanjem i postom na blagdan Tiš'a be-av obilježavali su uništenje Hrama, a na blagdan Pesaha, koji se kad god poklopi s Uskršnjem, jedan su drugoga tješili riječima: "Dogodine u Jeruzalemu." Kad je 1967. Izraelska vojska zauzela Jeruzalem bilo je to ispunjenje sna staroga dvije tisuće godina.

Važnost Jeruzalema za muslimane

Islam je u Jeruzalem došao 638. poslije Krista s mačem u ruci. Arapske su vojske pod zastavom islama u nekoliko godina zaposjele zemlje od Perzije na istoku, preko Sirije, Palestine i Egipta do sjeverne Afrike. Prvi put u povijesti Arapi su tada naselili perzijska i bizantska područja, te ih islamizirali i arabizirali. Susrevši se s drevnim i bogatim civilizacijama, počeli su usvajati mnoge ideje i unositi ih u islamsku misao. S prevlašću Umajada 680. glavni je grad islamskoga imperija postao Damask. Nešto kasnije u Arabiji se pojavio protukalif, koji je svoju vladarsku legitimnost gradio na činjenici da upravlja Mekom, kolijevkom islama i svetim gradom iz kojega je prije njega vladao muslimanski prorok Muhamed i prva četvorica kalifa Rašiduna. Umajadski kalif u Damasku, Abdul Malik, na taj je argument odgovorio da i on u svojoj vlasti ima jedan sveti grad: Jeruzalem. Godine 692. na jeruzalemskom Brdu Hrama podigao je Kupolu nad Stijenom, koja je prema nekim tumačenjima građena kako bi zamjenila mekansku Ka'bu kao hodočasničko oredište.

Tako su se počele stvarati islamske tradicije o Jeruzalemu, kao i mnogi hadisi danas poznati kao *fada il al-Kuds*. Mnoge se od tih tradicija temelje na židovskim kanonskim i apokrifnim tekstovima. Muslimani su, naime, odmah po osvajaju Jeruzalema od kršćana, dopustili da se u njemu opet nastane i Židovi. Između muslimana i Židova dlijem donedavno bizantskih zemalja postojalo je određeno uvažavanje, utemeljeno između ostalog na zajedničkim apokaliptičnim očekivanjima. Muslimani su usvojili židovske i kršćanske tradicije prema kojima će Jeruzalem biti u središtu apokaliptičnih zbivanja posljednjih vremena. Mjesto gradnje, oblik, ukrasi i inskripcije Abdul Malikove Kupole nad Stijenom, koja do današnjega dana dominira krajolikom Jeruzalema, odražava tadašnju interakciju triju religija. Kako je pisao glasoviti povjesničar islamske umjetnosti Oleg Grabar, to je veličanstveno zdanje građeno u bizantskom stilu, u njemu se nalaze orijentalni, bizantski i perzijski ukrasi, a mjesto gradnje – ono na kojem je nekoć stajao Hram – vjerojatno su predložili židovski konvertiti na islam ili Židovi koji su gradnju Kupole percipirali kao obnovu Hrama. To islamsko svetište, jedno od najstarijih i najljepših na svijetu, premda se često naziva džamijom, nije džamija, ali što jest do danas je ostala zagonetka.

U umajadskome političkom aranžmanu nastale su tradicije prema kojima je Jeruzalem, koji se u Kur'anu uopće ne spominje, mjesto Muhamedova celestijalnog putovanja u "daleku džamiju" odnosno al-Aksu. Takvo tumačenje kur'anskog retka 17:1. uskoro se uvriježilo, ali ga kur'anski natpisi s Kupole nad Stijenom, nastali 60 godina nakon Muhamedove smrti, ne potvrđuju. Golema većina

tih natpisa, sveukupne duljine 240 metara, posvećena je teološkoj polemici s kršćanskim vjerovanjem da se Bog utjelovio u Isusu Kristu. Muhamedovo se noćno putovanje ne spominje ni jednom, pa se prepostavlja da je povezivanje Jeruzalema s al-Aksom plod tradicija iz 8. stoljeća.

Važnost Jeruzalema u islamu splasnula je nedugo nakon što je umajadski kalif porazio arabijskog suparnika i utvrdio vlast u Damasku. Za administrativno središte Palestine Umajadi su izgradili grad Ramlu, koja se nalazi između Jeruzalema i Tel Aviva. Ni jedna islamska vlast kroz povijest Jeruzalem nije učinila glavnim gradom ničega, premda su muslimani njime vladali od 638. do 1967., uz iznimku nekoliko desetljeća križarske vlasti. Smjenjivali su se Rašiduni, Umajadi, Abasidi, Fatimidi, Ajubidi, Mameluci i Osmanlije, ali je glavni grad islamskih imperija uvijek bio drugdje: u Damasku, Kufi, Bagdadu, Kairu, Carigradu... Jeruzalem za muslimanske vlasti nikad nije bio ni glavni grad pokrajine: prije gradnje Ramle (oko 710) to je bila Cezareja. Islamski povjesničari do početka 10. stoljeća, odnosno 300 godina nakon nastanka islama, još nisu znali ni kako se grad zove: svejednako su ga nazivali Aelijom, odnosno arapski Ilijom, uvjereni da je ime dobio po proroku Iliju. Ilijom ga nazivaju Ibn Ishak, at-Tabari, el-Balazuri i drugi ugledni islamski povjesničari. Tek u djelima el-Mukadasija, ljetopisca rođena u Jeruzalemu, počinje se koristiti današnje arapsko ime Jeruzalema, al-Kuds. Etimoško je podrijetlo toga imena hebrejsko i dolazi od riječi "kadoš" što znači "svet".

Dolaskom križara, koji su Jeruzalem štovali zbog Bazilike Svetog groba, mjesta na kojem se prema kršćanskoj predaji nalazi Golgota i grob iz kojeg je Isus uskrsnuo, muslimani su ponovno počeli Jeruzalemu pridavati veću pozornost. No po završetku križarskih ratova, grad je opet utonuo u nebitnost. Početkom 16. stoljeća Palestinom su ovladali Turci. Za vladavine Sulejmana Veličanstvenog opasali su grad zidinama koje ga i danas krase, a potom ga više-manje zaboravili. Do konca 19. stoljeća i pojave cionističkog pokreta većinu stanovnika zapuštena i nevernikog Jeruzalema, koji se tek plaho počeo širiti izvan zidina, činili su siromašni i religiozni Židovi.

Politička i vjerska važnost Jeruzalema u islamu doživjela je procvat 1920-ih i 1930-ih u vrijeme velikoga muftije jeruzalemskog hadži Eminu el-Huseiniju. Taj žestoki protivnik cionizma zagovarao je protjerivanje svih Židova iz Jeruzalema, a kasnije, kao blizak Himmlerov suradnik tijekom Drugoga svjetskog rata, i njihovo sveopće istrebljenje. Hadži Emin je u Bosni i Hercegovini 1943. uspostavio SS postrojbu poznatu kao Handžar divizija, kako bi se bosansko-hercegovački muslimani uključili u njegov opći džihad protiv Židova.

Tijekom izraelskog Rata za neovisnost 1948., istočni dio Jeruzalema okupirao je Jordan i držao

ga do 1967. Ni tada muslimanski vladari Jeruzalem nisu proglašili glavnim: hašemitska je obitelj Jordanom vladala iz Amana, a koncept Palestine kao države, ili palestinske nacije, još nije postojao.

Trauma Šestodnevног rata

U lipnju 1967. Izrael je u novom ratu protiv Egipta, Jordana, Sirije, Libanona i Iraka, zauzeo Sinajski poluotok, pojas Gaze, Golansku visoravan, Zapadnu obalu (kako je Jordan 1950-ih preimenovao Judeju i Samariju) te najvrjedniji trofej – istočni Jeruzalem s Brdom Hrama i Zapadnim zidom, najsvetijem mjestu židovstva. Za razliku od muslimana, za čije vladavine Židovi nisu smjeli prići svojim svetištima, Izraelci su sljedbenicima svake religije omogućili samostalno upravljanje vlastitim svetim mjestima. Brdo Hrama s Kupolom i džamijom al-Aksom, predali su muslimanskom vakufu na upravljanje. Bio je to znak dobre volje, ali i svijesti da ujedinjenje Jeruzalema predstavlja početak delikatne političke i religijske interakcije triju često zavađenih zajednica. S dolaskom desničarskog Likuda na vlast 1977., Izraelci su naglasak stavili na Jeruzalem kao svoj "vječni i nedjeljni glavni grad". To je 1980. definirano i posebnim zakonom. U znak prosvjeda tada je većina veleposlanstava iz Jeruzalema izmještena u Tel Aviv. U Jeruzalemu je iste godine osnovana Međunarodna kršćanska ambasada, čime su na svjetsku pozornicu stupili kršćanski cionisti. Ta organizacija danas ima podružnice u preko 80 država svijeta i fenomen kršćanskoga političko-vjerskog filosemitizma učinila je globalno prisutnim.

Gdje je apokalipsa danas?

Jeruzalem je za Židove od pamтивјекa najvažniji grad, i gotovo nitko, uključujući i izraelske ljevičare koji podržavaju utopijsku "zamjenu zemlje za mir" ne želi ga ponovno podijeliti. Jeruzalem je za Židove okosnica identiteta i simbol državnosti, saveza s Bogom, bogatstva povijesti, nacionalnih uspjeha, neuspjeha, stradavanja i obnove. Jeruzalem je za Izraelce ono što bi nama Hrvatima predstavljao Vukovar, Zagreb, Knin, Sinj, Dubrovnik, Tomislavgrad, Mostar i Međugorje u jednome. Nije realistično očekivati da će Izraelci pod bilo kakvim uvjetima i u okviru bilo kakva mirovnog plana ikoji dio Jeruzalema ustupiti Palestincima ili bilo kome drugome.

Ništa manje rezolutna po tom pitanju nije ni muslimanska strana. Jeruzalem, istina, u islamu nema svetost koja počiva na kanonskim tekstovima kao u židovstvu, no to je za današnje političke aktere potpuno nevažno. Važnost Jeruzalema u islamu od početka je bila poglavito vezana za političke sukobe – od unutarislamskih, preko

muslimansko-kršćanskih, do arapsko-izraelskih – a oni se zaoštravaju. Ono što se gotovo sa sigurnošću može očekivati jest da će percepcija svetosti Jeruzalema u islamskome svijetu rasti, te da će u važnosti preteći sve dosadašnje ključne političke teme, poput povratka palestinskih izbjeglica ili evakuacije židovskih naselja s okupiranih područja Judeje i Samarije.

Pretvaranje Jeruzalema u središnju temu arapsko-izraelskog sukoba najavljuje porast religijskih i apokaliptičnih argumenata nauštrb nacionalnih, teritorijalnih i ideooloških. Skretanje sukoba prema poglavito vjerskome pruža puno razloga za zabrinutost. Izgledi za ustupke i dogovor se smanjuju, a povećava se opasnost od radikalizma i eskalacije nasilja, poglavito islamskog. Riječi Psalma 122 "molite za mir Jeruzalema" danas su aktualnije nego ikad.

No, nije svakome do molitve. Eklektičnom UN-ovu zboru s početka priče eventualna eskalacija sukoba u Jeruzalemu pružila bi prigodu za jedinstvenu optužbu protiv predsjednika SAD-a. Trumpova politika prema Jeruzalemu, u kombinaciji s onom prema klimatskim promjenama, čine ga sjajnim krivcem za poticanje dvostrukе apokalipse. Ostali politički akteri pak – oni s više osjećaja za politički realizam, činjenice i zdrav razum ali ipak zabrinuti za apokaliptične prijetnje – zasad se pretjerano ne uznamiruju ni oko statusa Jeruzalema ni oko klimatskih promjena. Barem ne dok se na pozornici međunarodnih odnosa pomagaju nuklearni Iran i Sjeverna Koreja.

DOC. DR. SC. BORIS HAVEL

SUDSKI TUMAČ ZA ENGLESKI, HEBREJSKI I ŠVEDSKI JEZIK

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU | FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI | ODSJEK ZA KOMPARATIVNU POLITIKU
BORIS.HAVEL@FPZG.HR | 091-5702322

Tijana Sorgić

Najduža mržnja

Antisemitizam kao kvintesencijalna tačka okupljanja radikalnih islamističkih elemenata

Neophodnost analiziranja islamskog i hrišćanskog antisemitizma ogleda se u sveobuhvatnom sagledavanju kontinuiteta i uzroka islamskog animoziteta prema Jevrejima, kao i predstavljanja hrišćanskog antisemitizma iz kojeg je islamski antisemitizam preuzeo brojne elemente. Antisemiti koriste neobaveštenost jednog dela javnog mnjenja u svrhu plasiranja informacija koje govore u prilog tome da je uzrok islamskog antijevrejstva stvaranje države Izrael, ali prikaz činjenica koje ukazuju na period od kojeg datira islamski antisemitizam u potpunosti anulira ovu tvrdnju. Legitimno i legalno stvaranje države Izrael nije uzrok islamskog antisemitizma, već je činjenica da se uporište istog nalazi u radikalnom islamističkom nukleusu koji se poziva na pojedine sure u Kur'anu, kao i u adjunkciji svih prethodnih formi hrišćanskog antisemitizma, socijalnog darvinizma, antisemitizma Martina Lutera i nacističkog antisemitizma, koji se dalje razvijaju i nadograđuju u islamskom svetu u sadašnjosti.

ANTISEMITIZAM U TRADICIONALNOM ISLAMU

Geneza nastanka antijevrejstva ili antisemitizma u islamu seže u rani period islama i inicirana je susretom hrišćanskih i jevrejskih civilizacija sa islamom prilikom formativnog perioda uspostavljanja islama i muslimanskih osvajanja, koja su u periodu kraćem od pedeset godina, od 630. do 680. godine, rezultirala ne samo osvajanjem ogromnih teritorijalnih jedinica, već i akulturacijom, kao i nametnjem islamske civilizacije. Hrišćanske i jevrejske zajednice su, odbijajući da se konvertuju, bile direktno stavljane u položaj građana drugog reda posredstvom institucionalizovanog okvira zimija, koji je bio sveobuhvatno koncipiran sa ciljem ostvarivanja svoje delineativne prirode kao i otelovljenja supremacije islama i uspostavljanja ingerencije nad svim stanovnicima tih teritorijalnih jedinica. Status koji su muslimanski osvajači nametnuli hrišćanskom i jevrejskom stanovništvu bio je prvi put predstavljen u kodifi kovanom ustrojstvu koje je odredio halifa Omar (634-644). Zimije su bile pod patronatom islamskog vladara, živeći u njegovoj milosti, koju je on mogao svojom samovoljom da uskrati, te je stoga položaj zimija varirao u različitim periodima istorije svog postojanja. Ovaj status je obezbeđivao realizaciju supre-

macije islama i bio je deprecijativne prirode prema zimijama. Druga dimenzija status deprecijativne prirode a zimija se ogledala u deblokiranju puta ka obnarodovanju islamskog poziva, jer je time uspostavljana realnost u otklanjanju prepreka za njegovo upućivanje, čiji je očekivani ishod trebalo da bude shvatanje i prihvatanje islama. Pošto su Jevreji i hrišćani odbijali da prihvate islam, nametnut im je društveni položaj, čija je uloga bila konstantno podsećanje na sramotu neprihvatanja islama i proroka Muhameda. Taksu koju su zimije bile u obavezi da plate se zvala džizija i odnosila se na njihovo pravo da održavaju svoje imanje, što nije bilo trajnog karaktera, već isključivo privremenog, koji je islamski vladar mogao u svakom trenutku da ukine. Ovom taksom im je bilo obezbeđeno pravo da ispovedaju svoju religiju. Od svog početka je islam predstavljao koncept inseparabilnosti vere i države, te je stoga insistirao na uspostavljanju supremacije nad svim drugim religijama, smatrajući sebe poslednjom i jedinom pravom religijom. Deprecijativan odnos koji je status zimija otelovljavao ogledao se i u obavezi manifestacije sramote zbog neprihvatanja islama, pa su zimije morale da nose drugačiju odeću, grade drugačije kuće i u svemu se razlikuju u odnosu na muslimane.¹ O statusu zimija svedoče kazivanja muslimanskih pravnika: „Zimije su često smatrani nečistim i morali su da budu odvojeni od muslimanske zajednice. Bilo im je zabranjeno da ulaze u svete muslimanske gradove, džamije, javna kupatila, kao i u određene ulice. Njihovi turbani, kada im je bilo dozvoljeno da ih nose, zatim odeća, kaiševi, cipele, morali su da budu drugačiji od onih koje su nosili muslimani, a drugačiji je morao biti i izgled njihovih žena i slugu, a sve to da bi se razlikovali i da bi bili uniženi; nije smelo da se dozvoli da zimije u bilo kom trenutku zaborave da su niža bića. Ubogi magarac je obično bio jedina tovarna životinja koju su smeli da imaju, i to samo izvan grada i pod uslovom da u znak poštovanja, sjašu čim vide muslimana, i da uzjašu tek kada superiorniji nestane sa vidika. Čak su i njihova sedla morala da budu ružna i neudobna, a često su bili primorani i da jašu držeći noge sa strane. Na ulici su zimije morali da hodaju s leve strane, tj. s nečiste strane muslimana. Morali su da hodaju brzo i oborenog pogleda. Njihove grobnice morale su da budu u nivou zemlje, tako da svako može

preko njih da gazi, a u pustinjskim zemljama se pretpostavljalо da će stihije brzo uništiti njihove posmrтne ostatke. To su bila uobičajena pravila koja su se u nekim oblastima zadržala sve do dvadesetog veka; ali postojale su i druge, ne manje neprijatne obaveze koje su se odnosile samo na zimije.“² Sam čin odbijanja konverzije je tada predstavljaо uvredу upućenu islamu i bio jedan od razloga za antisemitizam. Pored toga je razlog za animozitet predstavljaо i Muhamedova borba sa jevrejskim plemenima Arabije, koja su u protivljenju predstavljaо fizičku prepreku za početne male muslimanske vojne kapacitete kojima je raspolagao i kojima je nameravaо da vrši diseminaciju poziva. Sukob sa tri najveća jevrejska plemena je okončao tako što je dva plemena proterao iz Medine, dok je treće jevrejsko pleme pod nazivom Kurajza istrebio.³ U obračunu sa ovim plemenom je unilateralno prekršio ugovor potpisani sa plemenom na deset godina, posle svega dve godine, izvršivši masakr nad njima.⁴ Jevreji su zbog svog istrajanja u pružanju otpora bili predmet bezocene virulencije muslimanskih osvajača, u prilog čemu govore i stihovi iz Kur'ana. Sura 5:78-82 govorи о animozitetu prema Jevrejima na sledeći način: „Jezikom Davuda i Isaa, sina Merjemina, prokleti su oni od sinova Israilovih koji nisu vjerovali – zato što su se bunili i uvjek granice zla prelazili: jedni druge nisu odvraćali od grešnih postupaka koje su radili. Ružno li je zaista to kako su postupali! ...Ti ćeš sigurno naći da su vjernicima najluči neprijatelji Jevreji i mnogobošci.“⁵ Stih šezdeset pomenute sure naziva Jevreje majmunima i svinjama: „Reci: Hoćete li da vam kažem koji su gori od takvih koje će Allah još teže kazniti? Oni koje je Allah prokleo i na koje se rasrdio i u majmune i svinje pretvorio, oni koji su se šejtanu klanjali – njih čeka najgorje mjesto, jer oni su najdalje s pravog puta od latali.“⁵⁸¹ Zvanična televizija palestinskih vlasti je 30.1.2015. godine u svom programu emitovala govor islamskih verskih zvaničnika koji je pred okupljenom masom vernika održao govor nazvavši Jevreje majmunima i svinjama: „Mnogo muslimana je ovih dana bilo povređeno od strane onih čija srca je zapečatio Alah. Pretvorio ih (Jevreje) je u majmune i svinje i robe božanstava. Oni prave štetu vjernicima (muslimanima).“⁶ Stih pod rednim brojem 64 istoimene sure pri-

¹ Bodansky, Yossef (1999), *Islamic Anti-semitism as a Political Instrument*, The Freeman Center for Strategic Studies, Huston, 12-13

² Vistrih, S., Robert (2012) *Antisemitizam – najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 255-256

³ Ibid., 253

⁴ Bodansky, Yossef (1999), *Islamic Anti-semitism as a Political Instrument*, The Freeman Center for Strategic Studies, Huston, 8

⁵ *Kur'an s prevodom*, preveo Besim Korkut, štampao Kompleks Hadimu – I – Haremejni – š – Šerifejni – I – Melik Fahd, 121 ⁵⁸¹Ibid., 118

⁶ Marcus, Itamar (5.2.2015) *PA TV sermon: Jews are „apes and pigs“*, URL: http://palwatch.org/main.aspx?fi=157&doc_id=13887, (2.9.2015)

kazuje Jevreje neumanjenim animozitetom: „Jevreji govore: „Allahova ruka je stisnuta! Stisnute bile ruke njihove i prokleti bili zbog toga što govore! Ne, obje ruke Njegove su otvorene, On udjeljuje koliko hoće! A to što ti objavljuje Gospodar tvoj pojačće kod mnogih od njih zabludu i nevjerovanje. Mi smo ubacili među njih neprijateljstvo i mržnju sve do Smaka svijeta. Kad god pokušaju da potpale ratnu vatru, Allah je ugasi. Oni nastoje da na Zemlji smutnju prave, a Allah ne voli smutljivce.“⁷ Od ostalih antisemitskih sura, izdvaja se sura 4:46: „Ima Jevreja koji izvrću smisao riječima i govore uvijajući jezicima svojim i huleći pravu vjeru: „Čujemo, ali se ne pokoravamo!“ i „Čuj, ne čuli te“ i „Ra’ina“ A da oni kažu: „Čujemo i pokoravamo se“ i „Čuj“ i „pogledaj na nas“ – bilo bi za njih bolje i ispravnije; ali Allah je njih zbog nevjerovanja njihova prokleo, jer malo ko od njih vjeruje.“⁸ Antisemitskom diskursu tradicionalnog islama pripada i kleveta da su Jevreji krivi za smrt Muhameda, sa tvrdnjama da ga je otrovala Jevrejka po imenu Zejneb. Isticanje deprivativnog statusa Jevreja je uslovilo obavezu nošenja žute zakrpe pre pojavljivanja obaveze nošenja iste u srednjovekovnoj Evropi.⁹ Animozitet prema Jevrejima opisuju i kazivanja arapskog historičara 1065. godine: „Pogledajte medicinu, plemenitu delatnost, koja je od trenutka kada su se počeli baviti njome bila inficirana njihovom vulgarnošću dok u isto vreme nisu uspeli da usvoje njenu plemenitost.“¹⁰ Jevreji su bili progonjeni i brojni masakri su vršeni nad njima u islamskim zemljama. U Fesu je 1033. godine ubijeno više od 6 hiljada Jevreja, dok je u Granadi 1066. godine bila pobijena čitava jevrejska zajednica koja je brojala oko 4 hiljade ljudi. Masakri nad Jevrejima su bili vršeni širom Španije, gde je uglavnom u Kordovi ubijeno na stotine Jevreja u periodu između 1010. i 1013. godine. Nakon progona u Tunis, bili su primorani da se konvertuju u islam 1145. godine, što su odbili, nakon čega su ponovo bili progonjeni. Jevreji u Marakešu su 1232. godine, takođe bili žrtve masakra. Bili su getoizirani, oporezivani i izlagani strašnim maltretiranjima.¹¹ O gravitetu stradanja Jevreja najbolje govore reči jevrejskog filozofa Mojsija Majmonida: „...zbog mnogih naših grehova, Bog nas je bacio usred ove nacije neprijateljskog Išmaela...Nikada nijedna

nacija nije tako ubitačno ustala protiv nas kao ovaj narod; niti je ijedna došla da nas ponizi i desetkuje i da njihova glavna svrha postane da nas mrže.“¹² Akorporacija hrišćanskog antisemitizma muslimanskom se dogodila kao propratna pojava akulturacije arapske inteligencije koja je bila u procesu usvajanja i akomodacije evropskog modela nacionalnih država. Nosioci nacionalne ideje bili su u većoj meri arapski hrišćani, jer su oni u sebi nosili ideje ravnopravnosti i oslobađanja od statusa zimija. Muhamad Ali i njegov sin Ibrahim Paša su baštinili drugačije aspiracije od Afganija, koji se zalagao za panislamizam kao aglutinativni faktor revitalizacije Osmanskog carstva. Klasične teme hrišćanskog antisemitizma su ubrzo pripojene islamskom antisemitizmu, ishodujući ponovnim pogromima i masakrima nad Jevrejima. Antisemitski hrišćanski narativ o krvnoj optužbi kojom su Jevreji klevetani za ritualno ubistvo i korišćenje krvi za pravljenje maca hleba, prvi put je bila uzrok nemira na ulicama 1840. godine u Damasku, kada su vlasti odlučile pod pritiskom da uhapse i podvrgnu mučenju čelnike jevrejske zajednice u Damasku. Nakon toga je echo krvnih optužbi odzvanjao širom umeta služeći kao pseudoargument za napad na jevrejske zajednice u devetnaestom veku. Deprivativan status zimija za Jevreje i hrišćane je ukinut 1839. godine, ali je primarna taksa koju su bili u obavezi da plate zamjenjena prinudnom vojnog taksom za nesluženje vojnog roka, pod nazivom Badl-i-Askar, koja je poništena 1909. godine, kada su postali subjekti služenja obavezognog vojnog roka.¹³

ISLAMSKI ANTISEMITIZAM U DVADESETOM VEKU

Nakon raspada Osmanskog carstva, koji je usledio nakon Prvog svetskog rata i uspostavljanja evropskih kolonija, usledilo je negodovanje arapskih nacionalista kao i onih koji su se zalagali za tradicionalni islam. Propadanje Osmanskog carstva je zadržalo fundamentalističke islamske elemente i izrodilo militantne pokrete. Ideologije koje su bile dominantne su u svom fokusu sadržavale panislamizam i panarabizam.¹⁴ Hasan al-Bana, egipatski osnivač Muslimanskog Bratstva 1928. godine¹⁵ je bio jedan od najuticajnijih u struji onih

⁷ *Kur'an s prevodom*, preveo Besim Korkut, štampao Kompleks Hadimu – I – Haremejni – š – Šerifejni – I – Melik Fahd, Medina, 118

⁸ *Kur'an s prevodom*, preveo Besim Korkut, štampao Kompleks Hadimu – I – Haremejni – š – Šerifejni – I – Melik Fahd, Medina, 86

⁹ Vistrih, S., Robert (2012) *Antisemitizam – najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 253-255

¹⁰ Bodansky, Yossef (1999), *Islamic Anti-semitism as a Political Instrument*, The Freeman Center for Strategic Studies, Houston, 14-15

¹¹ Vistrih, S., Robert (2012) *Antisemitizam – najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 250

¹² Ibid., 250

¹³ Bodansky, Yossef (1999), *Islamic Anti-semitism as a Political Instrument*, The Freeman Center for Strategic Studies, Houston, 24-25

¹⁴ Ibid., 26

¹⁵ Ibid., 27

koji su osuđivali zapadne vrednosti. Pored njega, jednu od najuticajnijih figura je predstavljao muftija Hadž-Amin el-Huseini, čija je antisemitska propaganda značajno uticala na oblikovanje stavova u muslimanskom javnom mnjenju. Boravak u Berlinu od 1941. do 1945. godine je rezultovao tesnom saradnjom sa Hajnrihom Himlerom koji je vodio ka realizaciji nekih od muftijinih ciljeva. Njihova saradnja je direktno povezana sa osnivanjem SS divizija u Bosni, sačinjenoj od bosanskih muslimana, pod nazivom Handžar divizija, za koje je muftija Hadž-Amin napisao knjižicu, koja je prevedena na hrvatskim jezik, pod nazivom *Islam i židovstvo*.¹⁶ U knjižici se on obraća muslimanima, služeći se antisemitskom retorikom, koju na nekim mestima potkrepljuje antisemitskim surama. On je izneo brojne iracionalne optužbe od kojih su navedene i one da su Jevreji doneli kugu i pokušali da otruju Muhameda na večeri, posluživši mu otrovan obrok, čiji je zalogaj uzeo ali brzo izbacio iz usta, tvrdiši da je od posledica kasnije oboleo i umro. U njegovoj knjizi se navodi sledeće: „Za nas muslimane nije vredno u istom dahu izgovoriti reč judaizam i islam, posto islam stoji visoko iznad svog perfidnog neprijatelja... Ozbiljna zarazna bolest kuga je izbila, koju su, prema mišljenju mnogih, doneli Jevreji u zemlju. Kada su lekari izjavili da su Jevreji zaista bili izvor infekcije, a njihovo mišljenje je bilo očigledno tačno, to je izazvalo pobunu u narodu i mnogi Jevreji su ubijeni. Taj događaj je razlog zašto se Jevreji nazivaju mikrobima u Arabiji do današnjeg dana... Neki istoričari čak veruju da je Muhamedova smrt bila posledica trovanja. Oni upućuju na hadis Abu Huraire, gde je prorok kratko pre smrti rekao: „Posledice Kaibar gozbe će se u meni manifestovati dok ne umrem.““¹⁷ Muftija je takođe inicirao i demonstracije 1920. godine, u kojima su Arapi, prilikom svojih pohoda na Jevreje, koristili slogan „Palestina je naša zemlja a Jevreji su psi.“¹⁸ Pored iniciranja masakara nad Jevrejima, Hadž-Amin je u Drugom svetskom ratu predložio slanje Jevreja u zemlje u kojima bi bili pod direktnom kontrolom i tom prilikom je predložio Poljsku.¹⁹ Virulentni antisemitizam je bio razlog proterivanja 900 hiljada Jevreja iz arapskih i drugih muslimanskih zemalja u periodu od 1920. do 1970. godine u kojima su živeli dvadeset vekova. Nad njima je od strane

država u kojima su živeli izvršena pravna diskriminacija, socio-ekonomска diskriminacija, izolacija i konfiskacija imovine, lišavanje državljanstva, pogromi, ubistva i drugi zločini. Prema egipatskim zakonima iz 1950, 1951, 1953. i 1956. godine, Jevreji su postali lica bez državljanstva i proglašeni su strancima u svojoj zemlji. Zakonom o nacionalnosti je u Libiji 12.6.1951. godine određeno da se lični status nemuslimana nalazi u interenciji verskih sudova tih lica i da je njihova realizacija predviđena u skladu sa arhaičnim statusom zimija, koji je nekada bio na snazi. Jevreji su u skladu sa tim bili lišeni prava glasa ili učešća u političkim aktivnostima. Irak je zakonom 9. maja 1950. godine lišavao državljanstva sve Jevreje koji su napuštali Irak. Libija je dekretom iz 1957. godine obavezala Libijce da se prijave Kancelariji za libijski bojkot ukoliko imaju rodbinu u Izraelu, bez obzira na to što je u tom trenutku devedeset procenata Jevreja otišlo iz Libije. Jevrejima je 1960. godine bilo uskraćeno pravo glasa, vođenje javne kancelarije i rad u vojsci i policiji. Liban je 1947. godine proterao jevrejske studente sa Univerziteta u Bejrutu, dok je Irak 1920. godine zabranio jevrejsku istoriju i hebrejski u jevrejskim školama, a Jevreje izbacio iz javnih službi i obrazovnog sistema 1930. godine. Jemen je 1947. godine zabranio Jevrejima kupovinu nekretnina i počeo ih izbacivati sa pozicija javne službe. U Egiptu je 1949. godine Jevrejima bilo zabranjeno da žive u blizini palata Kralja Faruka. Irak je u julu 1948. godine zabranio Jevrejima da napuste zemlju, dok je Jemen to učinio godinu dana kasnije.²⁰ Libijskim Jevrejima je bilo zabranjeno da poseduju libijske pasoše ili izvode iz matične knjige rođenih. Sirijskim Jevrejima je bila zabranjena komunikacija sa ljudima iz inostranstva. Iran je 1979. godine izvršio konfiskaciju jevrejske imovine, dok je Sirija 1949. godine izvršila zaplenu finansijskih sredstava. Maroko je držao Jevreje kao taoce i Svetski jevrejski kongres je za svakog Jevrejina morao da plati otkup u visini od 250 američkih dolara. Jevreji iz Tunisa su, po naređenju države, prilikom napuštanja zemlje smeli da ponesu samo jedan dinar, čija je vrednost iznosila tri američka dolara. Jevreji iz Sirije su bili obavezni da prebace svoju imovinu na Siriju i plate veliku svotu novca prilikom odlaska iz zemlje, što su uspeli zahvaljujući pomoći Jevrejina kanadskog

¹⁶ Havel, Boris (2015) *Hajj Amin Husseini's Anti-Semitic Legacy*, URL: <http://www.meforum.org/meq/pdfs/5318.pdf>, (12.9.2015)

¹⁷ Havel, Boris (2015) *Hajj Amin Husseini's Anti-Semitic Legacy*, URL: <http://www.meforum.org/meq/pdfs/5318.pdf>, (12.9.2015)

¹⁸ Vistrih, Robert (2012), *Antisemitizam najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 300

¹⁹ Ibid., 311

²⁰ Trigano, Shmuel (2010) *The Expulsion of the Jews from Muslim Countries, 1920-1970: A History of Ongoing Cruelty and Discrimination*, Jerusalem Center for Public Affairs – Israeli Security, Regional Diplomacy, and International Law, URL: <https://jcpa.org/article/the-expulsion-of-the-jews-from-muslim-countries-1920-1970-a-history-of-ongoing-cruelty-and-discrimination/>, (3.7.2020.)

porekla, koji ih je na taj način spasio. Libija je regulisala zaplenu imovine Jevreja koji su napuštali zemlju zakonom iz 1961. godine, što je Egipat učinio 1949. godine. Jevrejima je bilo zabranjeno bavljenje određenim zanimanjima, tako je Libija 1960. godine zabranila Jevrejima rad u naftnim kompanijama, dok im je Sirija 1950. godine zabranila rad u poljoprivredi. Jevrejskim preduzetnicima je bilo nametnuto da moraju obavezno imati muslimanskog partnera, kao što je to bio slučaj u Tunisu 1956. godine i Maroku 1960. godine. Jemenski vladar Imam Ahmad je 1948. godine naredio Jevrejima da pre odlaska moraju preneti svoja znanja iz trgovine i zanatskih poslova stanovnicima Jemena.²¹ Jevreji su bili i žrtve pogroma, svirepih ubistava i hapšenja u ovim državama. Inicijatori pogroma nad Jevrejima u Bagdadu 1941. godine su bili muftija Hadž-Amin el-Huseini i Nemačka Liga, dr Groba koji je vršio diseminaciju nemačke propagande posredstvom radija. U ovom antijevrejskom pogromu je kama ma i toljagama na smrt prebijeno 180 jevrejskih žena, dece i muškaraca.²² Prilikom napada na sinagogu u Bagdadu 14.6.1950. godine ubijene su tri osobe, dok je dvadeset povređeno.²³ U masovnim hapšenjima, koja su se događala u Egiptu u periodu od 14. do 16. maja 1958. godine, hiljadu Jevreja je bilo lišeno slobode pod optužbom da su cionisti.²⁴ Par meseci kasnije, 2.11.1945. godine je deset Jevreja bilo ubijeno, dok je 250 bilo povređeno u antijevrejskim napadima u kojima su opljačkane mnoge radnje i devastirane brojne sinagoge. U napadima na Jevreje koji su se događali u junu i julu 1948. godine je broj ubijenih Jevreja iznosio više od pedeset, dok je u eksploziji u Kairu 22. septembra iste godine ubijeno dvadeset Jevreja, a ranjeno 61. Progoni iz 1948., 1956. i

²¹ Trigano, Shmuel (2010) *The Expulsion of the Jews from Muslim Countries, 1920-1970: A History of Ongoing Cruelty and Discrimination*, Jerusalem Center for Public Aff airs – Israeli Security, Regional Diplomacy, and International Law, URL: <https://jcpa.org/article/the-expulsion-of-the-jews-from-muslim-countries-1920-1970-a-history-of-ongoing-cruelty-and-discrimination/>, (3.7.2020.)

²² Lebl, Ženi (2003) *Hadž-Amin i Berlin*, Čigoja štampa, Beograd, 80

²³ Trigano, Shmuel (2010) *The Expulsion of the Jews from Muslim Countries, 1920-1970: A History of Ongoing Cruelty and Discrimination*, Jerusalem Center for Public Aff airs – Israeli Security, Regional Diplomacy, and International Law, URL: <https://jcpa.org/article/the-expulsion-of-the-jews-from-muslim-countries-1920-1970-a-history-of-ongoing-cruelty-and-discrimination/>, (3.7.2020.)

²⁴ Trigano, Shmuel (2010) *The Expulsion of the Jews from Muslim Countries, 1920-1970: A History of Ongoing Cruelty and Discrimination*, Jerusalem Center for Public

1967. godine su rezultirali okončanjem istorije postojanja jevrejske zajednice u Egiptu, koja je 1948. godine brojala 75 hiljada ljudi.²⁵ Jevrejska zajednica Tunisa je 1948. godine brojala 110 hiljada ljudi, dok je taj broj 1975. godine, usled antijevrejskih mera, iznosio 2 hiljade. U Tunisu se napad na Jevreje dogodio pre početka rata u julu 1932. godine, dok je za vreme nacističke okupacije u novembru 1942. godine lišeno slobode 4 hiljade Jevreja od kojih su neki bili deportovani u koncentracione logore. Velika sinagoga Tunisa je spaljena 1967. Godine, a svici Tore uništeni, što je naišlo na oštru osudu Habiba Burgibe.²⁶ U marokanskom gradu Oujda je u pogromima u maju 1938. godine ubijeno četvoro Jevreja, dok je u Đeradi lišeno života 39 Jevreja, a povređeno trideset. U antijevrejskom protestu koji se dogodio 3. avgusta 1954. godine u gradu Sidi Kacem, povredama je podleglo šestoro Jevreja. U periodu od 1961. do 1962. godine je kidnapovano i podvrgnuto prisilnoj konverziji mnoštvo devojaka.²⁷ Antijevrejski protesti iz Đerade, u junu 1948. Godine, odneli su 43 života, dok je preko 150 Jevreja bilo povređeno. Ubistva Jevreja su se ponovila i 1955. godine u gradovima Safi i Ued Zemu.²⁸ Okolina Konstantina je u periodu između 1929. i 1930. godine bila poprište brojnih antijevrejskih dešavanja. U pogromu iz 5. avgusta 1934. godine u Konstantini, koji je bio motivisan džihadom, živote je izgubilo 27 Jevreja, uz izostanak reakcije vojnika koji su svedočili ovom pokolju. Napadi na Jevreje i ubistva su se dešavala i 1957. godine u Oranu i Medeji, potom 1958. godine u Beharu i godinu dana kasnije u Bu Saadi. Sinagoga je uništena 12.12.1960. godine, a godinu dana kasnije je ubijen Jevrejin na Roš hašana.²⁹ Ovi antijevrejski napadi i druge mere koje su bile

Aff airs – Israeli Security, Regional Diplomacy, and International Law, URL: <https://jcpa.org/article/the-expulsion-of-the-jews-from-muslim-countries-1920-1970-a-history-of-ongoing-cruelty-and-discrimination/>, (3.7.2020.)

²⁵ Vistrih, Robert (2012), *Antisemitizam najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 267-268

²⁶ Ibid., 265

²⁷ Trigano, Shmuel (2010) *The Expulsion of the Jews from Muslim Countries, 1920-1970: A History of Ongoing Cruelty and Discrimination*, Jerusalem Center for Public Aff airs – Israeli Security, Regional Diplomacy, and International Law, URL: <https://jcpa.org/article/the-expulsion-of-the-jews-from-muslim-countries-1920-1970-a-history-of-ongoing-cruelty-and-discrimination/>, (3.7.2020.)

²⁸ Vistrih, Robert (2012), *Antisemitizam najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 264

²⁹ Trigano, Shmuel (2010) *The Expulsion of the Jews from Muslim Countries, 1920-1970: A History of Ongoing Cruelty and Discrimination*, Jerusalem Center for Public

usmerene protiv Jevreja su dovele do ogromnog talasa jevrejskih izbeglica i nestajanje Jevreja iz Alžira kojih je 1948. godine bilo 14 hiljada.³⁰ U Libiji je u vreme rata došlo do pljačkanja jevrejskog kvarta Bengazi i deportacije 20 hiljada Jevreja kroz pustinju, pri čemu je veliki broj njih umro. U antijevrejskim pobunama u Tripoliju 1945. Godine ubijeno je više od stotinu Jevreja. U napadima na libijske Jevreje tokom Šestodnevnog rata, u Bengaziju je ubijeno sto Jevreja, dok je broj jevrejskih žrtava iznosio osamnaest u Tripoliju.³¹ Radnje i jevrejska imovina su bili opljačkani, dok su 1978. godine uništene 64 sinagoge.³² U Siriji su napadi na Jevreje počeli za vreme Sirijske revolucije, koja se dogodila 1925. godine, dok je gravitet napada drastično porastao 1938. godine. U napadu na jevrejsku četvrt u Alepu, koji se dogodio 2. decembra 1947, izvršeno je pljačkanje i spaljivanje preko šezdeset jevrejskih radnji i 150 kuća. Godinu dana kasnije u februaru su u jevrejskoj četvrti u Damasku podmetnute bombe koje su usmrtilе i ranile veliki broj Jevreja. Ovakav napad je ponovljen i u avgustu 1949. godine, dok je u julu iste godine u Damasku ubijeno trinaest Jevreja uz napad na lokalnu sinagogu.³³ Ustav je 1906. godine ukinuo deprivicijativan status zimija persijskim Jevrejima, čiji je pravni status do tada bio regulisan tradicionalnim muslimanskim zakonom. Šiitski verski velikodostojnici su, za razliku od sunitskih, zastupali teorije o ritualnoj nečistoći Jevreja, koje su bile toliko uvrežene da su ostale deo kulture religioznih šiitskih muslimana i nakon 1925. godine, bez obzira na modernizaciju zemlje izvršenu uvođenjem sekularnih zakona od strane šaha Reze. Prezir i virulencija prema Jevrejima je toliko bila izražena da su religiozni šiitski muslimani odbijali da upotrebljavaju čase iz kojih su Jevreji pilili i da jedu voće koje su oni dodirnuli.³⁴ Sin šaha Reze je nastavio politiku svog oca i radio na poboljšanju statusa Jevreja, ali je bio izložen kontinuiranoj borbi protiv fanatičnih vernika i moći šiitskih verskih velikodostojnika, koji su težili aglomeraciji svoje moći i vraćanju Jevreja u

položaj zimija. Četiri naredne godine od postizanja jednakosti obeležili su napadi na Jevreje u Širazu, Hamdanu, Darabu i Kermanšahu. U Širazu je 1910. godine ubijeno dvanaest Jevreja dok je pedeset bilo ranjeno. Ajatola Homeini je svoju zakletvu o služenju principima za koje se zalaže, fundirao na antijevrejskom diskursu, koji je artikulisao u svakoj prilici, klevetajući dinastiju Pahlavi kao izdajnike koji sarađuju sa Jevrejima. Njegova opsessija Jevrejima, fanatična težnja za anihilacijom Izraela i uspostavljanje islamske vlade je izložilo iranske Jevreje sveprisutnoj letalnoj opasnosti koju je nosila optužba o kolaboracionizmu sa cionistima. Homeinijeva Islamska revolucija je izvršila uređenje društvenog, ekonomskog i političkog života, postavivši Jevreje u nepodnošljive životne okvire, sa obavezom izražavanja podrške antisemitskom režimu, čime je bilo uslovljeno njihovo tolerisano postojanje u Iranu. Antisemitski režim Irana je od svog nastanka do danas govorio o Izraelu kao o kancerogenom tumoru na Bliskom istoku, otvoreno se zalažući za njegovu anihilaciju posredstvom atomskog oružja.³⁵

ISLAMSKI ANTISEMITIZAM NAKON OSNIVANJA DRŽAVE IZRAEL

Nakon osnivanja države Izrael su već postojeći antijevrejski sentimenti u arapskom svetu dobili zastrašujuće dimenzije, što je pokrenulo recidiv u vidu opsesije „ponovnog nametanja statusa zimija Jevrejima“.³⁶ Naime, samo postojanje države naroda, koji je od islamskih osvajanja do Osmanskog carstva bio primoran da se nalazi u milosti muslimana, intenziviralo je već postojeće panislamske težnje i iracionalna virulencija prema Jevrejima je postala ujedinjujući faktor među muslimanima Bliskog istoka. Arapi su doživeli uspostavljanje države Izrael kao sopstveno poniženje i nazvali ga Nakba, što označava katastrofu.³⁷ Nakba se u arap-

Aff airs – Israeli Security, Regional Diplomacy, and International Law, URL: <https://jcpa.org/article/the-expulsion-of-the-jews-from-muslim-countries-1920-1970-a-history-of-ongoing-cruelty-and-discrimination/>, (3.7.2020.)

³⁰ Vistrih, Robert (2012), *Antisemitizam najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 265

³¹ Ibid., 266

³² Trigano, Shmuel (2010) *The Expulsion of the Jews from Muslim Countries, 1920-1970: A History of Ongoing Cruelty and Discrimination*, Jerusalem Center for Public Aff airs – Israeli Security, Regional Diplomacy, and International Law, URL: <https://jcpa.org/article/the-expulsion-of-the-jews-from-muslim-countries-1920-1970-a-history-of-ongoing-cruelty-and-discrimination/>

-and-discrimination/, (4.7.2020.)

³³ Vistrih, Robert (2012), *Antisemitizam najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 269

³⁴ Vistrih, Robert (2012), *Antisemitizam najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 273-274

³⁵ Ibid., 274-276

³⁶ Bodansky, Yossef (1999), *Islamic Anti-semitism as a Political Instrument*, The Freeman Center for Strategic Studies, Houston, 36

³⁷ Bodansky, Yossef (1999), *Islamic Anti-semitism as a Political Instrument*, The Freeman Center for Strategic Studies, Houston, 36

skom svetu obeležava 15. maja svake godine.³⁸ Egipat je pod Naserom predvodio antisemitsku kampanju i plasirao javnom mnjenju antisemitski materijal, koji su koristili i nacisti, predstavljajući *Protokole sionskih mudraca* kao naučnu činjenicu. U svrhu širenja antisemitskih stavova bila je angažovana i Naserova medejska mašinerija u kojoj je jedan od novinara, Ahmad Baha al-Din prednjačio u svojoj uticajnosti u odnosu na druge. On je zagovarao ideju da je moguće pobediti Izrael ukoliko se izvrši mobilizacija celokupnog arapskog sveta.³⁹ Sajid Kutb (Sayyid Qutb), čiju su ideološku platformu usvojili zagovornici radikalnog islamizma i po čijem je mišljenju svet podeljen između islama i neislamskog varvarstva pod nazivom Džahilija, protiv koje džihad predstavlja jedino rešenje, smatrao je Jevreje primarnim neprijateljima islama.⁴⁰ Tema četvrte konferencije Akademije islamskih istraživanja u septembru 1968. godine, održanoj na al-Azhar Islamskom univerzitetu u Kairu, koja je okupila eksperte iz arapskog sveta, bila je anti-jevrejskog karaktera. Zamenik predsednika Tanta instituta, Kamal Ahmad Ovn, je tom prilikom izjavio da su Jevreji neprijatelji ljudskog života i da je njihovo zlo neizlečivo sve dok se ne potčine silom i žive pod okriljem islama, dok je Šejh Abdulah Gošah (Shaykh Abdullah Ghoshah) izjavio da muslimanima ne samo da je dozvoljeno da koriste silu, već im je dozvoljeno da rade ono što je drugima zabranjeno.⁴¹

Arapske reakcije na Ajhmanovo (Eichmann) suđenje šezdesetih godina su takođe jedan od pokazatelja razdornih dimenzija antisemitizma. Za vreme suđenja su Arapi upućivali čestitke Ajhmanu „zato što je ubio 6 miliona Jevreja i tako čovečanstvu podario pravi blagoslov“.⁴² Antisemitizam u Egiptu je nastavljen i sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka, uprkos dolasku Sadata na vlast i mirovnom pregovoru, koji je potpisana sa Izraelom. U izdanju egipatskog časopisa *al-Dava* za novembar 1978. godine je objavljen članak u kojem je navedeno da ne može biti mira sa Jevrejima, samo svetog rata, kao i da Jevreji moraju živeti kao manjina unutar arapskog sveta. U istom časopisu je 1980. godine je objavljena lista dvanaest jevrejskih poroka, dok je u

dodataku časopisa *al-Dava* za decu pod nazivom *al-Dava mladunci lava*, uređena kolumna pod nazivom *Prepoznaj neprijatelje svoje vere*. Sadržaj teksta, namenjen mlađem stanovništvu, je obilovalo animozitetom prema Jevrejima i emitovao deci poruku o neophodnosti uništenja jevrejskog prisustva.⁴³ Antisemitski sadržaji su se i dalje mogli naći u novinama u godinama koje su usledile. Primer za to je časopis *Oktobar* koji je podržavao vlast u Egiptu, u čijem se februarskom izdanju iz 1989. godine našao tekst sledećeg sadržaja: „Sada je postalo jasno da je Hitler možda imao opravdanje za to što je ubijao Jevreje u gasnim komorama.“⁴⁴ Iranska revolucija iz 1979. godine, koju je predvodio Ajatola Homeini, iako je u osnovi bila šiitska, predstavljala je inspiraciju za sunitski pokret, jer je u osnovi predstavljala model u čijem se fokusu nalazi borba protiv Izraela i zapadnih vrednosti na osnovu islamskih postulata. Egipatski levičarski mislilac Hasan Hanafi, koji je bio oduševljen Homeinijevom Islamskom revolucijom, se zalagao za uništenje Izraela i smatrao da „savremeni Jevreji nisu jednobošci – ljudi Knjige – već obožavaci Satane. Islam određuje njihovo ubijanje, kao takvih, putem džihada“.⁴⁵ Sam Homeini se zalagao za „odstranjivanje izraelskog „kancera“ hiruškim nožem i povratku u Jerusalim pod zastavom džihada“.⁴⁶ Teroristička organizacija Hamas je od svog osnivanja jasno definisala ciljeve koji se ogledaju u uništenju Izraela i oslobođenju Palestine. U Povelji iz 1988. godine je džihad predstavljen kao jedini način u oslobođenju Palestine, koja bi tada postala islamska država. Povelja sadrži čitav antisemitski opus, kao što je to slučaj sa Članom 22. u kojem se Jevreji optužuju da stope iza Prvog i Drugog svetskog rata i uspostavljanju međunarodnih institucija da bi vladali svetom, dok u Članu 32. navode *Protokole sionskih mudraca*.⁴⁷

Novi pojavnji oblik antisemitizma, koji antisemiti pokušavaju da plasiraju kao legitimnu kritiku Izraela, koju je legitimno uputiti bilo kojoj državi, pozivajući se na slobodu govora, izuzetno je lepo demistifikovao Natan Šaranski (Natan Sharansky). Distinkciju između legitimnog kritikovanja Izraela i antisemitizma je razjasnio na principu testiranja

³⁸ Beck, Jonathan (15.5.2015) *Army on high alert as 'Naqba Day' rallies turn violent*, URL: <http://www.timesofisrael.com/nakba-day-rallies-put-idf-on-alert/>, (12.9.2015)

³⁹ Bodansky, Yossef (1999), *Islamic Anti-semitism as a Political Instrument*, The Freeman Center for Strategic Studies, Houston, 42-46 ⁴¹Ibid., 54-57

⁴⁰ Ibid., 66-71

⁴¹ Vistrih, Robert (2012), *Antisemitizam najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 312

⁴² Bodansky, Yossef (1999), *Islamic Anti-semitism as a Political Instrument*, The Freeman Center for Strategic Studies, Houston, 118

⁴³ Dr Vistrih, Robert (2012), *Antisemitizam najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 321

⁴⁴ Bodansky, Yossef (1999), *Islamic Anti-semitism as a Political Instrument*, The Freeman Center for Strategic Studies, Houston, 124

⁴⁵ Dr Vistrih, Robert (2012), *Antisemitizam najduža mržnja*, Zavod za udžbenike, Beograd, 287

⁴⁶ Intelligence and Terrorism Information Center for Special Studies (C.S.S.) (21.3.2006), *The Hamas Charter (1988)*, URL: http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_06_032_2.pdf, 27-43, (13.9.2015)

optužbi izrečenih na račun Izraela formulom 3D, pri čemu prvo D predstavlja demonizaciju, drugo D duple standarde i treće D delegitimizaciju. Demonizacija Jevreja je oduvek predstavljala antisemitski fokus, koji je ispoljen i u demonizaciji Izraela, pri čemu se svi elementi upotrebljavani u demonizaciji Jevreja usmeravaju na Izrael i nastoje je predstaviti kao konstruktivnu kritiku. Antisemiti takođe koriste i duple standarde u svojim optužbama upućenim Izraelu, osuđujući Izrael kao demokratsku državu na Bliskom istoku za kršenje ljudskih prava, dok ignorišu pravo kršenje ljudskih prava od strane drugih država. Treće D predstavlja delegitimizaciju Izraela, pri čemu osporavaju Izraelu pravo na postojanje.⁴⁷

Gornji tekst je odlomak iz knjige *Terorizam kao oruđe palestinskih ekstremista*, Beograd, 2020.

Tijana Sorgić je master politikolog za diplomaciju i bezbednost iz Beograda

Dušan Mihalek

Progon Istočnih Jevreja

Veliki procenat gena mojih 10 unuka potiče od Istočnih Jevreja, izgnanika iz Maroka, Iraka, Jemena... Do 2012. izglasano je protiv Izraela 687 rezolucija UN, u kojima se ni jednom rečju ne spominju ti izgnanici. Bilo ih je preko milion, hiljadama godina bili su elita društva od Bagdada, preko Damaska, Aleksandrije, Magreba, do Španije (iz koje su prognani još 1492).

Bagdadski Jevreji su 1939. činili tačno jednu trećinu gradskog stanovništva: bilo ih je više nego u Varšavi (29%) ili Njujorku (27%).

Početkom 2020. godine predstavljen je „Događaj veka“ Donalda Trampa, najnoviji pokušaj Amerike da nastavi sa planom za pomirenje Izraelaca i Palestinaca. Među onima koji su potencijalno pogodeni sprovođenjem takvog plana, jedna grupa ljudi u Izraelu je sa posebnim interesovanjem pratila šta se dešava: to su Istočni Jevreji, koji potiču iz porodica koje su, od biblijskih vremena do obnove jevrejske države u 20. veku, neprekidno živele u arapskim i muslimanskim zemljama. 40-ih godina 20. veka su postali meta organizovanog nasilja sopstvenih vlada, a narednih godina bili podvrgnuti neselektivnom proterivanju iz svojih domova.

Pripadnika ovih drevnih zajednica, čiji su korenii na Bliskom istoku hiljadu godina stariji od uspona islama, bilo je skoro milion. Posle 1948. proterani su – reklo bi se, iskorenjeni – iz Egipta, Iraka, Libije, Sirije, Libana, Jemena, severne Afrike i Irana. Većina se sklonila u novostvorenu jevrejsku državu Izrael. Kneset, koji je u početku nerado tražio nadoknadu za ono što su izgubili, na kraju je presudio da je bilo kakvo rešavanje spora sa Palestincima neprihvatljivo ako ne uključuje nadoknadu za ličnu i zajedničku nekretninu – njihova ukupna površina se procenjuje na skoro 40 hiljada kvadratnih milja, oko pet puta više od teritorije Izraela, i košta 150 milijardi dolara - koje su muslimanske vlade na Bliskom istoku konfiskovale od svojih jevrejskih građana.

Američki plan se zaista odnosio na Istočne Jevreje. U planu je navedeno da je arapsko-izraelski sukob „stvorio problem i palestinskim i jevrejskim izbeglicama“ i da je broj ljudi protegnutih iz svojih domova otprilike isti na obe strane, a zatim je otvoreno rečeno da „fer, pošteno i realno rešenje“ pitanja jevrejskih izbeglica, "uključuje kompenzaciju za izgubljenu imovinu", kao i kom-

⁴⁷ Israel Ministry of Foreign Affairs (29.4.2004) *Speech by Minister Natan Sharansky to the OSCE Conference on Anti-Semitism*, URL: <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/antisemitism/pages/minister%20natan%20sharansky%20-%20osce%20conference%20on%20anti%20semitism%20apr%202004.aspx>, (20.12.2015)

20natan%20 sharansky%20-%20osce%20conference%20on%20anti%20semitism%20apr%202004.aspx, (20.12.2015)

penzaciju Izraelu za troškove njihove integracije. To mora biti "sprovedeno kroz odgovarajući međunarodni mehanizam", odvojeno od bilo kakvog mirovnog sporazuma.

Naravno, ovo je sve u kategoriji „poživećemo-videćemo“. U međuvremenu, bez obzira da li će se Trampov plan ikada ostvariti (napomena, Bajdenova administracija nije odustala od njega), priča o Istočnjacima zaslужuje da se govori iznova i iznova. Fascinantna knjiga „Iskorenjeni“, autorke Lyn Julius, objavljena 2018. godine, odličan je uvod u ovu temu.

Na početku „Iskorenjenih“, egzotične grupe Jevreja bljesnu pred nama: mnogi bosi, u tradicionalnoj odeći i ukrasima na glavi; činilo se da su satkani iz mraka prošlosti i nasumično prelazili granice Siona još od 80-ih godina 20. veka: tada su prvi jemenski migranti došli pešice kroz pustinju. Egzodus Istočnjaka trajao je više od jednog veka, sve do 1980-ih i 1990-ih, kada su „etiopski Jevreji“ stigli u Izrael preko dva drsko organizovana „vazdušna mosta“.

Sama dijaspora Istočnjaka nastala je hiljadama godina ranije, kao rezultat pobede Vavilona nad Judejskim kraljevstvom 586. pre Hrista, kada su zatočenici iz Jerusalima odvedeni u Mesopotamiju. Očigledno, novo stanište nije bilo tako negostoljubivo. Zaista, kada je, pola veka kasnije, persijski kralj Kir pobedio Vavilon i dozvolio Jevrejima da se vrate kući i ponovo izgrade svoj Hram, mnogi su odlučili da ostanu u novim domovima na plodnim zemljama između reka Tigra i Eufrata. U stvari, ostalo je toliko ljudi da je do 3. veka nove ere Vavilon postao epicentar jevrejske misli i rituala. Ne samo da razni Jevreji danas smatraju vavilonski Talmud (napisan između 3. i 6. veka nove ere) fundamentalnim delom, već prema tradiciji, postoje grobovi najmanje sedamnaest biblijskih likova na teritoriji savremene Sirije, Iraka i Irana.

Cak i na početku dvadesetog veka, društvenokulturni značaj Jevreja u arapskim i muslimanskim zemljama bio je upečatljiv. Jevreji su bili popularni pevači, glumci i sportisti; prvi roman objavljen u Iraku napisao je Jevrejin; prvo nacionalno pozorište u Egiptu osnovao je Jevrejin 1870. godine; prvu operu u egipatskoj istoriji napisao je Jevrejin 1919. Jevreji su stvorili i dominirali filmskom industrijom u Egiptu i Tunisu. Prvi ministar finansija Iraka, ser Sasun Heskel, bio je Jevrejin.

Do 2015. u Iraku – širom zemlje! – ostalo je samo pet Jevreja. Ostali su, kao i skoro svi Jevreji u regionu, proterani. U svakoj zemlji detalji su bili različiti, ali svuda se, generalno, odvijala ista priča. Njegovi korenini, piše Julius, otkrivaju plan koji je izradila Liga arapskih država na sastancima u Siriji i Libanu pre glasanja u UN 1947. godine, a koje je pokrenulo pitanje podele Palestine na dve države. Prema Lyn Julius, plan Lige je bio da

stvori pokret sa ciljem da „opljačka Jevreje, zapreti im zatvorom i protera, ali najpre ih liši imovine“. Uoči glasanja u UN, stalni predstavnik Egipta je oštro upozorio ovu međunarodnu organizaciju: ako većina glasa za ovaj korak, tvrdio je, „predloženo rešenje bi moglo da ugrozi milion Jevreja koji žive u muslimanskim zemljama“.

Nakon glasanja (gde su 2/3 čovečanstva glasale za Izrael, a sve arapske zemlje protiv), namere su se pretvorile u dela, kada je plan Lige, po rečima Juliusove, „postao akcija, koja je dovela do propasti jevrejskih zajednica u arapskim zemljama, i prisilnog egzodus-a koji je usledio“. U svim zemljama u kojima su se ovi događaji odigrali, osim Libana i Tunisa, Jevrejima je oduzeto državljanstvo. U svim zemljama osim Maroka, Jevrejima je oduzeta imovina, a imovina im je konfiskovana na osnovu zakona u duhu Nurnberga. U Iraku, Libiji, Maroku, Siriji i Jemenu sloboda kretanja Jevreja je bila ograničena. U svim navedenim zemljama, kao i u Egiptu i Libanu, diskriminacija pri zapošljavanju je rezultirala otpuštanjem Jevreja sa posla. Cionistička aktivnost je bila zabranjena, a svi Jevreji su smatrani cionistima.

Do 1972. godine, 90% Jevreja koji su živeli u arapskom svetu je izbeglo. Bogati ljudi sa dobrom vezama – bilo ih je oko 200 hiljada – najčešće su odlazili na Zapad, u Evropu i SAD, a preostalih 660 hiljada odlazilo je u Izrael. (U Iranu, koji nije arapska zemlja, hronologija je nešto drugačija: oko trećine Jevreja je otišlo 1948-1953, a ostali su napustili zemlju nakon Islamske revolucije 1979. do danas.)

Jevrejima su nedvosmisleno ukazali na vrata i nasilni pogromi i kontinuirane mahinacije vlada, uključujući, kako piše Julius, tajne preporuke Arapske lige od 1950-1955, „smisljene da izvrše pritisak na Jevreje koji su ostali u arapskim zemljama i naterati ih da napuste svoje domove, „ali da ne bi imali utisak da ih proteruju“. Sve ugrožene Jevreje Jemena i Iraka na kraju je otkupio Izrael, a Svetski jevrejski kongres ranih 1960-ih platilo je Maroku 250 dolara po glavi za dozvolu da Jevreji izadu odatle.

Jedan od glavnih ciljeva Lyn Julius u knjizi „Iskorenjenim“ je da razotkrije lažnu tvrdnju da su, sve dok se moderni cionizam nije rodio, trujući atmosferu, Jevreji pod muslimanskim vlašću uživali dugo „zlatno doba“ tolerancije i međuverskog razumevanja. Preuzimajući stav Bernarda Luisa da je ovaj koncept muslimanske tolerancije – zaključuje Julius – „jedan od grandioznih istorijskih mitova koje su širili intelektualci u 19. veku“. Lyn Julius navodi brojne masakre nad Jevrejima kroz muslimansku i arapsku istoriju i tvrdi da je „četrnaest vekova, život bespomoćne manjine bio pun peripetija i nesigurnosti.“ Kao ilustrativan primer, ona nas vodi u „jevrejsku četvrt“ da pokaže kakav je život bio za „zimije“ – ljude niskog statusa, kojima su po Omerovom ugovoru pripadali

monoteisti-nemuslimani (prema različitim verzijama, ili 7. ili 9. vek). Oni koji su se pokorili muslimanskim osvajajućima i odrekli prava na nošenje oružja dobijali su garancije sigurnosti, što ih je spasilo od smrti, porobljavanja, zahteva da plate otkup ili progonstva. Ali da bi se dobio status „zimije“, morao je da se plati grabežljivi porez i da se poslušno vodi život građanina drugog reda, pun poruge i poniženja, a „u stvari, niko se nije mogao smatrati sigurnim“. „Zimija“ je trebalo da nosi posebnu odeću i nalepnice, da ustupi mesto muslimanima na ulicama i da pokorno podnosi sve uvrede i napade kojima su bili izloženi. Bilo im je zabranjeno da grade zgrade i bogomolje iznad zgrada u vlasništvu muslimana, a nije im bilo dozvoljeno da jašu konje, žene muslimanke i svedoče protiv muslimana na sudu. I Jevreji i hrišćani su bili pod stalnim pritiskom da pređu na islam i tako budu spaseni od opterećujućih poreza.

Institucija „zimituda“ je postojala preko hiljadu godina, sve dok joj se u 19. i 20. veku nisu počele suprotstavljati evropske kolonijalne administracije (iako su zatvarale oči pred nasilnim antisemitskim akcijama muslimana). Ali, uverava Julius, ideja da su Jevreji drugorazredni ljudi bila je veoma živa i poslužila je kao motivacija za proterivanje Istočnih Jevreja iz arapskih zemalja, a i danas opstaje u vidu tvrdoglavog odbacivanja Izraela. Prema ovoj verziji, zlonamerna reakcija Arapa na cionizam u ranoj fazi bila je malo, možda i uopšte, povezana sa brigom za sudbinu Palestinaca (tada još nisu odbacili podelu zemlje na kojoj su živeli rame uz rame sa cionistima). Naprotiv, bila je u svakom pogledu vezana za duboko usađenu mržnju prema Jevrejima i ogorčenost da je tako niskom i prezrenom narodu bilo dozvoljeno da se stvari kao suverena država u samom (navodno) srcu zemlje islama.

Lin Julius citira Viktora Hajuna, koji je preživeo pogrom u Tunisu 194: on opisuje nepredvidive odnose između Arapa i Jevreja u društvu u kojem je sačuvano nasleđe „zimije“: „Naši arapski susedi, čiji se odnos prema nama kretao od iskrenog bratstva do poniženja pa čak i pogroma... detinjasto osećanje – osećaj da nas „gospodari zemlje“ samo tolerišu i da su u stanju da se toliko naljute da će moj položaj postati nesiguran“. Zbog toga je pobunjena masa krajem 40-ih godina dvadesetog veka na ulicama gotovo svih arapskih zemalja skandirala „Itbah al-Iahud („Ubij Jevreje“) i „Jahud klub al-Arab“ („Jevreji su psi Arapa“).

U „Iskorenjenima“, Lyn Julius nije nameravala da napiše naučno istorijsko delo u duhu knjige „U kući Ismaila“ Martina Gilberta ili „Jevreja islama“ Bernarda Luisa. Njena knjiga nije originalno novinarsko delo. Za razliku od memoara o jevrejskom životu u arapskim zemljama kao što su „Iz Egipta“ Andre Asimana i „Čovek u odelu od kože bele ajkule“ pokojne Lucette Lagnado, ona nije izgrađena oko lične priče koja pokreće radnju.

„Iskorenjeni“ je znatno ličniji vapaj duše, pokušaj da se iznutra, kroz životna iskustva, a posebno kroz dragocene reference na dela na francuskom jeziku, uglavnom neprevedena na engleski, objasni iskustvo sada izgubljenog Jevrejina zajednice, čiji su članovi nepravedno proterani iz zemalja gde su se naselili mnogo pre nego što je Muhamed diktirao prvu suru. Uglavnom, knjiga nastoji da se iskupi za činjenicu da je u Izraelu, a posebno van njega, ovo traumatično iskustvo u velikoj meri naišlo na čutanje.

U Izraelu su Istočnjaci samo povremeno pokušavali da pokrenu pitanje odštete. Umesto da skreću misli na tragične gubitke prošlih vremena – na ono što su izgubili ne samo Istočnjaci, već i stradalni evropski Jevreji, koje je integrisala nova država, nacija se usredstredila na zadatak da iskuje moderne Izraelce od imigranata iz više od stotinu zajednica iz raznih zemalja, od doseljenika, među kojima je bilo mnogo siromašnih, pa čak i nepismenih. „Skroman, apologetski Jevrejin dijaspor“ piše Julius, „morao je da se pretvorи u ponosnog i hrabrog Izraelca koji je govorio hebrejski (ivrit, jevrejski jezik)“. (Kao što je socijalistička Jugoslavija pokušavala da iskuje moderne Jugoslovene).

Kao što je poznato, ovi napori su rezultirali svojevrsnim ponižavanjem i lišavanjem. Klasični izraelski film „Salah Šabati“ (1964) satirično, istovremeno homerski smešan i tužan, prikazao je asketski novi život, koji ih je, kako su otkrili Istočnjaci, čekao u njihovo novoj staroj domovini. U početku su morali da se naviknu na potpuno uništenje svog načina života, a sada su bili ogorčeni zbog šatorskih kampova i na brzinu sklapanih koliba, u kojima su morali da žive predugo. Naravno, postojala je i diskriminacija od strane izraelskih Aškenaza, koji su prezirno gledali na njihove „primitivne“ običaje.

Na kraju, preseljenje je krunisano uspehom - ili se, bar, ova priča završila manje-više srećno. Izrael je učinio ono zbog čega je stvoren: postao je utočište za Jevreje u opasnosti. Istočnjaci, koji su uoči Holokausta činili samo desetinu svetskih Jevreja, danas čini više od polovine jevrejske populacije Izraela, a udeo mešovitih brakova između Aškenaza i Istočnjaka je blizu 25%. Istočnjaci su značajno promenili zemlju, utičući na politiku, muziku, kuhinju i verske običaje.

Što se tiče restitucije, ovde je situacija nepovoljnija i nikako se ne može rešiti. Kako nadoknaditi Jevrejima izgubljenu imovinu? Od 1969. do 2009. godine, izraelsko ministarstvo pravde prikupilo je 14.000 prijavaistočnjačkih imigranata o njihovim pravima na nekretnine, ali je odbijanje arapske i iranske vlade da dostave registre nekretnina ili drugu potrebnu dokumentaciju zaustavilo slučaj. Zatvorenost zvaničnih arhiva takođe otežava pristup političkim odlukama Arapske lige 40-50-ih godina dvadesetog veka, koje su imale za cilj

lišavanje jevrejskog stanovništva građanskih prava. Svojevremeno je Izrael razmišljao o ideji da nadoknadi izgubljenu imovinu Istočnjacima i štetu za koju su tvrdili da su pretrpeli Palestinci, ali su se Istočnjaci, koji su se nastanili van Izraela, oštrosprotivili: pitali su zašto njihovi zahtevi za povratak oduzetih nekretnina treba iskoristiti za rešavanje izraelskog spora sa Palestincima.

A nešto kasnije, nakon intenzivnog lobiranja američkih i kanadskih Jevreja, uključujući i bivšeg ministra pravde Kanade, Irvinu Kotlera, ukazala se prekretnica. Nakon razgovora u Kemp Dejvidu 2000. godine, predsednik Bil Klinton je predložio stvaranje međunarodnog fonda za rešavanje štete za obe strane; pretpostavljalo se da će fond, pored doprinosa Izraela i arapskih zemalja, uglavnom finansirati međunarodna zajednica. Ali da bi se ova inicijativa sprovela, potrebno je aktivno započeti mirovne pregovore.

Kongres SAD je 2008. godine doneo rezoluciju kojom je naložio vlasti da uključi „jednako nedvosmislenе“ reference na jevrejske izbeglice u sve zvanične dokumente SAD u vezi sa palestinskim izbeglicama. Kanada je sledila taj primer 2014. godine, navodeći da ono što su jevrejske izbeglice iskusile mora „biti uzeto u obzir i postati deo svakog pravednog i sveobuhvatnog mirovnog sporazuma“. U sporazumu iz Oslo je navedeno da u pogledu izbeglica na obe strane, pitanje njihovog statuta mora biti „konačno rešeno“. Kao što smo videli, Trampov plan je sličan, ali mnogo konkretniji.

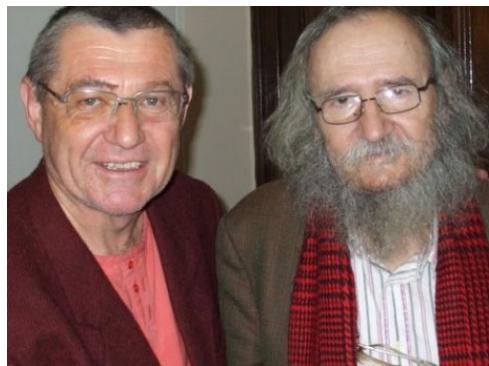
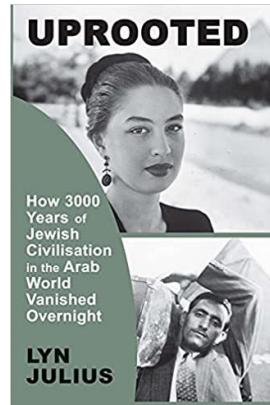
Godine 2012. Dani Ajalon, zamenik izraelskog ministra spoljnih poslova (njegov otac je rođen u Alžиру), predstavljao je međunarodnom konferencijom u Jerusalimu pod nazivom „Pravda za jevrejske izbeglice iz arapskih zemalja“. Sledeće godine, Ron Prosor, tadašnji ambasador Izraela u UN, predstavio je film u sedištu UN u Njujorku, koji je pričao o Jevrejima proteranim iz svojih domova u arapskim zemljama.

U međuvremenu, bez obzira na to koji se koraci preduzimaju da se prepozna ovaj problem, mnoge – ako ne i skoro sve – zemlje arapskog sveta, pošto su proterale svoje Jevreje, sada nastoje da izbrišu sve tragove svog nekadašnjeg, tako sjajnog prisustva. (Maroko je izuzetak.) Juliusova pominje jedan spomenik sa posebno teškom istorijom – Jehezelovu grobnicu u Kiflu, u južnom Iraku. Godine 598. p.n.e. NS. ovaj biblijski prorok i sveštenik odveden je sa kraljem Jeoahinom u Vavilon, gde je proveo ostatak svog života i bio sahranjen. Godine 1170. putnik Benjamin iz Tudele posetio je Kifle i javio da je tamo pronašao sinagogu iz vremena Prvog i Drugog Hrama. U 19. veku, 5.000 Jevreja je godišnje posećivalo grobnicu na praznik Šavuot. Bagdadski bibliofil David Solomon Sasun je 1910. godine pisao o ovom mestu: „Predivna zgrada iznad groba je izuzetno drevna, sagrađena je od veoma velikog kamenja, i,

kako kažu, ovo je delo kralja Jeoahina. Iznad vrata je bila ploča sa datumom 1809/10: „Ovo je grob našeg gospodara, proroka Jehezkela, sina koena Buzija: neka bude zaštićeno njegovo dostojanstvo, i nas i čitavog Izraela, kao štit.“

Sada je ovo jevrejsko istorijsko mesto postalo džamija, sa svime što je potrebno, uključujući i zvučnike, koji pozivaju muslimane na molitvu. Pošto ovde nema Jevreja koji bi ih zaštitili, hebrejski natpisi koje je opisao Sasun su pod pretnjom, a iračko Ministarstvo nasleđa i turizma je očigledno prepustilo kontrolu i administraciju lokacije šitskom vakufu (verskoj upravi). Juliusova upozorava da slična preuzimanja „pomažu UN“ (pod tim podrazumeva ravnodušnost i/ili prečutnu pomoć UN) sa ciljem da se izbrišu ili dovedu u pitanje dokazi o jevrejskom poreklu za mnoga islamska istorijska mesta u arapskim zemljama. Kao što je poznato, nastavljaju se slični pokušaji islamizacije u vezi sa jevrejskim istorijskim lokalitetima u samom Izraelu, uključujući Grobnice patrijarha u Hebronu, Rahelinu grobnici u Vitlejemu i Hramovu Goru sa Zidom Plaća.

FB

Dva prijatelja: Dušan Mihalek i Raša Popov na Sajmu knjiga u Beogradu

Muzikolog Dušan Mihalek je autentični renesansni čovek, hedonista fascinantne intelektualne radoznalosti, a mistik Raša Popov virtuozo pisane reči.

Gabi Abramac

Iranski Židovi

Židovi Perzije (današnjeg Irana) jedna su od najstarijih zajednica u Dijaspori. Povjesni dokazi o prisustvu Židova u Perziji sežu 2700 godina u povijest i potvrđuju biblijski spomen o židovskim izgonima koji su raspršili Židove po udaljenim dijelovima Mezopotamije i Perzije.

Godine 612. pr.n.e. Babilonija je postala dominantna snaga u Mezopotamiji. Do 586. pr.n.e. Nabukodonosor II pokorio je Jeruzalem i deportirao veliki broj Židova u svoju prijestolnicu – Babilon. Boraveći u egzilu, babilonski Židovi još više se držali svojih korijena. Vjeruje se da je Tora zadobila svoj konačni obliku upravo u ovom razdoblju.

Godine 539. pr.n.e. kralj Kir Veliki, utemeljitelj perzijske ahamendinske dinastije, pokorio je Babilon, oslobođio robe i dozvolio Židovima da se vrate u svoju domovinu i obnove Solomonov hram. Ovo je označilo drugo i najvažnije poglavlje u povijesti perzijskih Židova budući da su mnogi od tih oslobođenih robova odlučili ne vratiti se u Jeruzalem, nego su se naselili po različitim provincijama Perzijskog Carstva. Ovo je prva zabilježena "voljna" migracija Židova na iranski plato. Kada su Perzijanci osvojili Babiloniju, Babilon, pretodno središte judaizma, pretvorilo se idućih tisuću godina u iransku provinciju. Tijekom ovog razdoblja napisan je Talmud i iranski utjecaji bili su vidljivi.

Između Kirove pobjede 539 pr.n.e. i arapskih osvajanja, te dolaska islama između 642. i 637, Židovi Irana su, pored nekoliko eskalacija progona, uživali sve slobode i mogućnosti koje su imali i drugi građani te zemlje. Mnogi su ostvarili karijeru u carskoj vojsci, a ostali, poput biblijskog Mordekaja, Ester i Nehemije, pronašli su svoj put do carskog dvora i došli do važnih pozicija u vlasti. Dolaskom islama Židovi i svi ostali koji nisu bili muslimani, proglašeni su vjerskim manjinama i našli su se na popisu koji je propisivao ograničenja i obveze (Shorut), a koji se pripisuje Umaru II. Unatoč ovim ograničenjima, odnos prema Židovima nije bio drugačiji nego što je to bio prema drugim vjerskim manjinama u to doba. Čak su neki poput Rashida al-Din Hamadanija (1247-1318) bili u stanju postići izvanredan politički status i postati utjecajni na različitim vladinim položajima. Godine 1501. Šah Esma'il I utemeljio je dinastiju Safavid i proglašio šiitski islam dominantnim oblikom islama u Iranu. Nakon ove objave, šiitsko svećenstvo počelo je koristiti svoju novostvorenu moć kako bi provelo pojma *nedžasata* – vjerske nečistoće prema kojemu su se svi ne-šiiti smatrali nečistima i nisu smjeli doći u fizički kontakt sa

šiitima. Dok se nedžasat primjenjivao na sve ne-šiite, iz razloga koji su i danas još predmet rasprava, najčešće se primjenjivao na Židove. Smatrani su vjerski nečistima, Židovima se posljedično nije dozvoljavalo da napuste svoje domove tijekom kišnih dana, nisu smjeli kupovati hranu u muslimanskim dućanima, niti prodavati prehrambene proizvode muslimanima, nisu smjeli kupovati imovinu od muslimana, niti koristiti muslimanska javna kupatila. Ova i mnoga druga društvena i ekonomski ograničenja pretvorila su Iran u jednu od najmanje gostoljubivih okolina za židovsku manjinu. Mnogi su se konvertirali na šiizam, a drugi su migrirali prema susjednim zemljama. Posljedicom je bilo drastično smanjenje iranske židovske populacije u samo jednom stoljeću Safavidске vladavine.

Povijest iranskih Židova od 1501. do ranih desetljeća dvadesetog stoljeća je priča o ugnjavanju, pogromima, prisilnoj konverziji i različitim drugim napadima i maltretiranju. Na primjer, godine 1839, u gradu Mashhadu u istočnom Iranu, Židovi su prisilno konvertirani na islam, ali nastavili su u tajnosti prakticirati židovstvo tijekom više od 100 godina. Zbog niza društveno-ekonomskih ograničenja koja su proistjecala iz nedžasata, Židovi su generacijama živjeli u iznimno lošim uvjetima, prezivljavajući od trgovine lijekovima, herbalnim pripravcima, začinima i uvozom dobara poput tkanine i svile. Neki su bili obični radnici, glazbenici, pjevači, plesači i slično. Tijekom ovih stoljeća židovska zajednica pripadala je najsiromašnjem staležu iranskog stanovništva.

Ustavnom revolucijom od 1906. godine, započelo je novo poglavlje u životu iranskih Židova. Prema članku 8. Ustavnog zakona, svi muškarci, iranski građani, s izuzetkom Bahais pripadnika, bili su proglašeni jednakima pred državnim zakonima bez obzira na njihovu vjeru. Međutim, još uvjek je bio ostao jaz između teoretskog zakonodavstva novoutemeljene jednakosti i stvarne društvene i javne prakse. Bez obzira na to, Židovima je sada bila dozvoljeno sudjelovati u različitim aspektima društva, što im je omogućilo da postepeno počnu unapređivati svoje živote.

Godine 1925. Reza Šah Pahlavi postao je novi kralj i time su otpočela dva decenija industrijalizacije i zapadnjačke kampanje u Iranu. Ovo je stvorilo nove mogućnosti za članove židovske zajednice od koji su mnogi bili obrazovani na francuskom jeziku u školama Alliance Israelite Universelle diljem Irana još od 1898. Zahvaljujući svojem zapadnjačkom obrazovanju, mnogi Židovi imali su mogućnost sudjelovati u procesima promjene koje pokrenula vladavina Šaha Reze te su tako postali vrlo brzo asimilirani u društvo. Iako je inicijalna faza židovske asimilacije bila osjećena otvorenim antisemitizmom Šaha Reze i njegovim simpatiziranjem nacističke Njemačke

tijekom Drugoga svjetskoga rata, ovo razdoblje ipak je bio ključno za Židove diljem Irana.

Godine 1941. savezničke snage prisilile su Šaha Rezu da odstupi i dovele njegovog sina Muhameda Rezu Pahlavija (poznatijeg kao Šaha) na vlast. Pod Šahovom vladavinom započelo je razdoblje koje židovsko-iranski povjesničar Habib Levy čuveno označava kao "zlatno doba iranskih Židova".

Židovi Irana napokon su ponovno dobili status koji su bili uživali dvadeset i pet stoljeća ranije pod ahamedinskom dinastijom i počeli su sudjelovati praktički u svakom dijelu društva. Idućih trideset i šest godina, Židovi Irana doživjeli su siloviti uspon u svojemu životnom standardu kao posljedicu svojih društvenih mogućnosti o kojima su prethodne generacije mogle samo sanjati. Bankarstvo, osiguranje, tekstilna industrija, plastika, papir, proizvodnja aluminija, transport, import, proizvodnja keramičkih pločica, razvoj poljoprivrede i farmaceutska industrija – svi ti segmenti iranske industrije koja je cvala bili su ili direktno ute-meljeni od strane Židova ili financirani pod njihovim vodstvom. U akademskim i znanstvenim krugovima, Židovi su napredovali na sveučilištima i ostalim institucijama višeg obrazovanja, a neki su postali međunarodno znani medicinski znanstvenici i istraživači.

Pod vodstvom Ayatollaha Khomeinija, islamska revolucija svrgnula je Šaha s vlasti 1979. Godine. Po povratku iz Pariza, Ayatollah Khomeini susreo se s vodama židovske zajednice i izdao fatvu po kojoj su sve abrahamovske manjine narodi Knjige zaštićeni zakonima vladajuće Islamske Republike. Unatoč tomu uslijedio je val antisemitskih sloganova, nasumičnih uhićenja, te rutinska zapljena imovine što je mnoge Židove nagnalo na bijeg iz zemlje. Prema neslužbenim procjenama, gotovo je 80.000 Židova živjelo u Iranu u doba revolucije. Tijekom razdoblja od deset godina, više od 50.000 Židova napustilo je Iran i otišli su u SAD, Izrael i Europu. Nakon Izraela, najbrojnija iranska zajednica je u Los Angelesu i broji oko 30.000 članova.

Danas u Islamskoj Republici Iran živi više Židova nego u bilo kojoj drugoj islamskoj državi na svijetu. Dok su židovske zajednice Sirije, Iraka, Jemena, Egipta, Maroka i Alžira praktički nestale, između 20.000 i 30.000 Židova živi u Iranu još i danas. Trenutno postoji jedanaest sinagogu u Teheranu koje nude i tečajeve hebrejskog. Židovi Teherana imaju dva košer restorana, jednu bolnicu, jedan dom umirovljenika i jedno groblje. Židovska knjižnica u Teheranu otvorena je za javnost i u svojoj kolekciji broji više od dvadest tisuća naslova.

Izvod

Houman Sarshar, "Jews of Iran: A Brief Overview", The Sephardi Report, American Sephardi Federation, 2005

Houman Sarshar, "History of Contemporary Iranian Jews", Center for Iranian Jewish Oral History, 1997

Povijest.net/ 2018

Gabi Abramac je lingvistica i stručnjakinja za međunarodne odnose. Doktorirala je na Filozofском fakultetu Sveučilišta u Zagrebu iz područja socio-lingvistike, radom o jeziku i identitetu hasidskih zajednica u Brooklynu. Stručna usavršavanja iz područja međunarodnih odnosa završila je u New Yorku i Washingtonu. U Jeruzalemu je pohađala međunarodni program Yad Vashem instituta. Radila je za organizacije UN, OSCE i World Learning. U Zagrebu vodi školu stranih jezika Sokrat i osnivač je jedinog centra za učenje jidiša u ovom dijelu Europe. Autorica je knjige "Dos heylike yidish vort" i brojnih drugih članaka o židovskim zajednicama i jezicima u dijaspori. Redovito organizira predavanja iz područja židovske povijesti, jezika i kulture, te gostuje u televizijskim i radijskim emisijama.

Jevrejima je u Iranu „bolje nego u Evropi“ Izrael i Iran su zakleti neprijatelji. Pritom u Iranu živi druga po veličini jevrejska zajednica na Bliskom istoku. Za direktora Jevrejskog komiteta u Teheranu Sijamaka Morasadega to ne predstavlja nikakvu protivrečnost.

Identitet kao sloboda

Književni put na engleskom jeziku započela sam pre četvrt veka Izmišljanjem Ruritanije, studijom o Balkanu u engleskoj književnosti i kinematografiji. Čitava industrija zabave – bukvalno na stotine naslova – proizvela je sliku sveta iz kojeg potičem, kao divljeg istoka u većtom kaskanju za civilizovanim Zapadom.

Imperijalizam mašte, koji granice menja posrednje nego fizički imperijalizam, na prvi pogled izgleda bezazleno. Ima li veze što u Subotici Grejema Grina vidimo samo kroz kokoške koje kljuckaju po blatištu? Ili što se *Ubistvo na Orient ekspresu* Agate Kristi odvija u srcu balkanske tame, a zapravo u Vinkovcima?

Brem Stoker nije kročio nogom na Balkan da bi napisao *Drakulu*, pa ipak, teško da na svetu postoji poznatiji Balkanac od besmrtnog krvopije iz Stokerovog romana. U jednom periodu bila sam savetnik rumunske komisije koja se bavila problemom Drakule u čisto turističkom smislu. Treba li braniti istorijsku istinu ili pristati na vampirsku priču, adaptirati neki zamak, izgraditi zabavne parkove, staviti oko vrata venac od belog luka i obući se u odgovarajući kostim, menjati, dakle, sebe da biste se prilagodili slici koju stranci donose kad vam dođu u posetu? Da nema Drakule, verovatno vam ne bi ni došli.

Za proces koji sam opisala u *Ruritaniji* u međuvremenu je ustalio pojam prisvajanje, apropijacija: pisanje o svetu koji nije vaš. Ako je nekada apropijacija bila uobičajeni književni postupak – bilo da se radi o Indijancima Karla Maja (koje su u filmskim verzijama igrali večiti Indijanci sa Balkana) ili o egzotičnim Indijcima Radjarda Kipplinga – sada se stvar preokrenula.

Nesmotreni pisci koji kroče izvan svog dvorišta ne znaju šta ih čeka. Treba pogledati samo napade kojima je izložena Džanin Kamins zbog romana *Američka prašina*. Pisala je o migrantima Meksikancima, a da sama nije ni jedno ni drugo.

Ni prevodioci nisu ništa manje pod znakom pitanja. Holanđanka Mariika Lukas Rineveld odustala je od prevođenja afroameričke pesnikinje Amande Gorman, koja se proslavila nastupom na inauguraciji predsednika Bajdene. Razlog: izdavač je napadnut zato što za prevod nije angažovao nekoga sa iskustvom performansa i istom bojom kože kao Gormanova. Ne znam šta je tu pouka za prevodioce u Srbiji.

Ne radi se samo o književnosti. Studenti univerziteta na kojem radim našli su se u vestima kada im je zabranjeno da nose sombrera u zabavne svrhe. Ni oni, naime, nisu Meksikanci. Moj muž,

Englez, kupio je na etno-pijaci u Srbiji par opanaka koje po kući nosi kao da je neki savremenih Bajron: svakim danom postaje mi sve sumnjiviji.

Da li bi trebalo skrenuti pažnju kelnerima u pabu u Strahinjića Bana, koje sam pre nekoliko leta videla u škotskim kiltovima? I oni su mi, kao i muž, kao i sama ideja srpskog paba, sve više sumnjivi.

Dok sam studirala književnost na Beogradskom univerzitetu – početkom osamdesetih, u doba socijalizma na izdisaju – bilo je još profesora koji su, ne shvatajući da je njihovo prošlo, insistirali na ideoološkom čitanju književnog dela kroz prizmu piščeve biografije. Na njihovim predavanjima napredna literatura i dalje je prenosila poruke efičasnije od teleograma iako su najbolji studenti odavno pobegli u metode interpretacije za koje je pisac bio, ako ne baš mrtav, kako je tvrdio Bart, onda svakako irrelevantan. Neki od tih beogradskih komesara bili bi danas, uz kurs engleskog koji uglavnom – u ono vreme – nisu govorili, kao riba u vodi na britanskim univerzitetima. Vidim ih u mašti: plivaju bolje nego ja.

Ako se, kao predavač, nekako i snalazim, šta međutim debata o apropijaciji znači za mene kao pisca? Nedavno mi je na književnoj večeri u Berlinu postavljeno dvodelno pitanje: da li u izboru tema za svoje romane jednostavno pratim očekivanja britanske publike i kada se od mene može očekivati balkanski ili srpski roman?

Na prvi deo odgovorila sam lako i negativno. U izboru tema pratim samo svoja interesovanja. Neko ko provede šest godina pišući tanušnu zbirku poezije ne može se optužiti za prekomernu brigu o očekivanjima publike. Ako je to uopšte optužba.

Na drugi deo nisam umela da odgovorim. To pitanje se takođe, ali prikriveno, tiče očekivanja publike od mene. Da li bi bilo postavljeno, recimo, Svetislavu Basari ili Ianu Mekjuanu, ili su oni tu gde bi trebalo da budu, a ja nisam? Da li se srpski roman uopšte može pisati na engleskom? Moglo bi se zaključiti i da sam – paradoksalno – izborom engleskog jezika istovremeno izašla iz srpske književnosti i postala srpskiji pisac nego što bih bila da sam u njoj ostala.

Dok su se *Černobiljske jagode*, moja knjiga o odrastanju u Beogradu, uspinjale listama best-selera, jedan američki kritičar savetovao me je da sledeću knjigu smestim bilo gde osim u svoj rodni kraj da se ne bih ponavljal. Kada sam ga pitala da li bi isti savet dao Salmanu Rušdiju ili Orhanu Pamuku – da se ne drže Indije i Turske kao pijan plota – odgovorio mi je, dobromerno, da su u pitanju “drugačije zemlje”.

Odgovor na nepostavljeno pitanje – “kako to mislite drugačije” – dao mi je ubrzo jedan veliki italijanski izdavač koji je oduševljen prihvatio *Jagode*, da bi zatim javio mom agentu da odustaje jer, nažalost, već spremaju knjigu sa srpskom temom. Nije u pitanju Srbija kao Srbija

nego viđenje knjige koja dolazi iz malog naroda ili piše o malom narodu, kao etnografski ili antropološki kuriozitet. Jedan primerak je dovoljan.

Navikla sam na književne večeri na kojima se pisci iz onoga što se nekada zvalo "treći svet", do maločas obućeni u firmirane farmerke, pojavljuju na sceni u nošnjama zemlje iz koje su potekli. Rade to i velika imena, pera koja su se oštirla na vodećim britanskim i američkim univerzitetima. Nikako ne mogu da odlučim da li je u pitanju nacionalni ponos ili marketing. Desilo se da i mene čitaoci zapitaju da li je kaftan koji često nosim na sceni, inače rad kineskog kreatora iz Londona, srpska narodna nošnja. Radi se, prikladno, o ogrtaču sa dva lica: sa jedne strane ružičasta svila, sa druge crna kadifa.

Vesna Goldsworthy rođena je u Beogradu 1961, a živi u Londonu od svoje dvadeset četvrte godine. Redovni je profesor i šef katedre za kreativno pisanje na Ekseterskom univerzitetu. Njene knjige prevodene su na dvadesetak jezika, serijalizovane na BBC-u i u londonskom Tajmsu, a među njima su *Izmisljanje Ruritanije*, *Cernobiljske jagode*, *Gorski*, *Gospodin Ka* i *najnovija, Gvozdena zvesa*, koja izlazi početkom 2022.

Tekst je prenet sa portala *Novi magazin*.
7. maj 2021.

Ben Dror Jemini

Industrija laži

Zloba i dvostruki standardi

Preterano živa mašta nekih akademičara pretvara Izrael u zastrašujućeg monstruma. Oni cionističkom pokretu pripisuju zlobu i crne zavere koje su postojale još pre nego što je Izrael uspostavljen, i iste takve zle namere Izraelu kasnijih generacija.

Kada se izraelsko-arapski sukob poredi sa sličnim sukobima, čini se da dvostruki standardi rade u tri smene. Istaknuti primer takvog pristupa je akademičar Džon Mershajmer (John Mearsheimer). On ima više lica. On najpre podržava preseljenje stanovništva, a onda mu se protivi. Kada se bavi onim što je Izrael učinio Palestincima, on naziva *Nakbu* „jednim od najvećih zločina moderne istorije“.¹ Zatim, kada je reč o Evropi, on zahteva sprovođenje istog „zločina“ u ime održanja mira.

Godine 2003. objavljena je peticija, koju je potpisalo 800 američkih profesora, kojom se upozorava na zlu izraelsku zaveru da se iskoristi dolazeći rat u Iraku da bi se Palestinci raselili.² Jedan od potpisnika je i Mershajmer, zagovornik velikih etničkih čišćenja u drugim okolnostima. Nema nikakve sumnje da ti profesori imaju vrlo bujnu maštu (mada treba reći da peticije i argumenti protiv Izraela nikada nisu morali da budu dokazivani ili da budu zasnovani na stvarnosti). Zaista postoji određena vrsta učenjaka koji ne osećaju nikakvu potrebu za činjenicama. Kod Mershajmera se, međutim, radi o savršenoj podeli ličnosti. On ponovljeno preporučuje masovna preseljenja stanovništva, mada je to nešto što više nije popularno na međunarodnom planu. Zatim jedan drugi Mershajmer tvrdi da je transfer ozbiljan zločin. On nije usamljen. Među potpisnicima peticije bio je i Stephen Van Evera, politički naučnik sa MIT-a, koji je bio koautor tri članka sa Mershajmerom. U tim člancima se vatreno zagovara razdvajanje naroda. U jednom od njih, dvojica autora su pozivala na „transfer stanovništva koje se našlo izvan novih nacionalnih granica koje bi bile organizovane i podržane od strane velikih sila“ u bivšoj Jugoslaviji.³

Izrazi kao što su „zločin protiv ljudskosti“ i „ratni zločin“ spadaju u uobičajen akademski i medijski rečnik kada se govori o Palestincima i o *Nakbi*. Akademičar Mihael Man (Michael Mann), sociolog sa UCLA, napisao je impresivnu knjigu o etničkom čišćenju, pod naslovom *Tamna strana demokratije: objašnjenje etničkog čišćenja* (*The Dark Side of Democracy: Explaining Ethnic*

*Cleansing).*⁴ Objavio ju je 2005. godine Cambridge University Press. U njoj autor daje numeričke vrednosti za svaki od slučajeva koji prikazuje, od Jermenije do nacističke Nemačke, od Sudana do Ruande, od Jugoslavije do SSSR-a. On veoma vešto analizira mnoge slučajeve, detaljno objašnjava procese, i koristi kvalitetna istraživanja. Ali kada Man uzgredno pomene izraelsko-arapski slučaj (koji nije predmet datog poglavlja u knjizi), on govori o „etničkom čišćenju koje traje pola stoljeća“ – ni manje ni više! Man dalje kaže da se krajem 1940-ih dogodilo „najubistvenije“ čišćenje. „Ubistveno“? Gde su brojevi? Koliko ljudi je „ubijeno“? U odnosu na bilo koji drugi sukob ovde su brojevi zanemarljivi, svakako u poređenju sa drugim slučajevima koje obrađuje. I ovde, uvek iznova, akademičari izbacuju divlje tvrdnje za koje ne mogu da nađu potporu u činjenicama.

Postoji sistem. Kada političari, novinari ili akademičari hoće da prikažu koliko su prosvećeni, ili koliko im je post-kolonijalizam blizak, oni traže žrtvenog jarca – i uvek ga nalaze u Izraelu. Izrael je za radikalni islam „Mali Satana“ (na arapskom *Sajtan-e Kučak*). Za anti-cioniste to je cionizam. I sami opisi su slični. Svi oni oslikavaju Izrael kao zao, krvožedan, neobuzdan i nekontrolisan entitet. Oni bez milosti napadaju imaginarnе monstrume koje su sami izmislili, pri čemu ih pravedni bes navodi da ignorisu i poriču činjenice, pa čak i da zaborave ono što su ranije sami napisali ili rekli pre nego što je došlo vreme za obavezna „Dva minuta mržnje“.

U svojoj knjizi *Izraelski lobi i spoljnja politika SAD (The Israel Lobby and US Foreign Policy)*, Mershajmer i Stefan Walt (Stephen Walt) objašnjavaju da su cionisti oduvek planirali da najure Palestince. Da je Ilan Pape bio njihov mentor, ishod bi bio predvidljiv. Oni takođe koriste i rad Benija Morisa da bi dokazali da je isterivanje Palestina bio suštinski cilj cionizma.⁵ Međutim, njihova upotreba Morisovog rada je selektivna i tendenciozna. Oni ignorisu Morisovu tvrdnju da „transfer nikada nije postao opšta ili deklarisana politika cionista“.⁶ Ben-Gurion je iskazivao moralne rezerve u vezi te stvari, a tokom najvećeg broja faza rata, Izrael nije imao opšti plan isterivanja. Stav prema isterivanju je postao uočljiviji tek kada su se promenila pravila igre tokom arapske invazije.⁷

Mershajmerova optužba da su Palestinci bili žrtva namerne i maliciozne kampanje isterivanja je laž. Problem sa izbeglicama je nastao kao složena kombinacija faktora koji su se menjali iz perioda u period i od mesta do mesta. Bilo je onih koji su pobegli još pre novembra 1947., čak i pre nego što je jevrejska zajednica Palestine, *Jišuv*, počela da odgovara na talas nasilja od strane arapskih suseda. Na mnogim je mestima mala varnica bila dovoljna da se susedno stanovništvo, naročito u

urbanim sektorima, ubedi da napusti svoje domove.

Opšta jevrejska ofanziva tokom aprila i maja 1948., čiji je cilj bio uspostavljanje odbrambene linije protiv invazije, izazvala je paniku među palestinskim Arapima. Rukovodstvo je napustilo Palestinu, zločini koje su Izraelci počinili naduvali su van svih proporcija i, umesto da navedu Palestince da se okupe oko svoje zastave, arapska propaganda je sejala paniku. Palestinci su se plašili da će, ako Jevreji pobjede, biti tretirani isto onako kako bi Arapi tretirali *Jišuv* da su okolnosti bile drugačije – kao što su 12. maja učinili sa poslednjim braniteljima Kfar Eciona u Ecion Bloku – pošto su se ovi predali, kao i u prethodnim slučajevima – u Safedu i Hebronu 1929. godine. Činjenica je da *Jišuv* sve do juna nije imao nikakav plan šta činiti sa Arapima. Događala su se isterivanja, kao uzgredna pojava prilikom napredovanja jevrejskih snaga, i kao posledica strategije žestokih ali lokalizovanih represalija protiv arapskih sela za koja se sumnjalo da se u njima kriju arapski borci.

Mershajmer i Volt se ne zaustavljaju na tome. Oni časte cioniste planovima za preuzimanje cele zapadne Palestine – od reke do mora – čime se odbacuje Plan o podeli i sprečava uspostavljanje palestinske države. U žaru da jevrejsku stranu zapletu u mrežu zavera i zlih namera, oni brišu činjenice. Oni, na primer, kažu da je cionistički pokret kovoao zaveru zajedno sa jordanskim kraljem, sa ciljem da među sobom podele zemlju Izraela, i to uz britansku podršku. To je glupost. Cionisti su pre svega želeli da razgovaraju sa lokalnim rukovodstvom. Sam Ben-Gurion se susreo sa mnogim vođama, a to su činili i pripadnici političkog ogranka Jevrejske agencije, među kojima Haim Arlozorov i Moše Šaret. Ti sastanci nisu ništa doneli iz samo jednog jedinog razloga: arapski lideri su odbili bilo kakav kompromis kojim bi na bilo koji način javno priznali politička prave Jevreja – ni kroz federaciju, niti kroz nacionalnu državu, a svakako ne kroz podelu teritorije.⁸

U stvarnosti, Izrael nikada nije priznao jordanSKU aneksiju Zapadne Obale, iz straha da ta teritorija (koja kao pesnica prodire do srca izraelske teritorije), može da postane ofanzivna odskočna daska protiv Izraela, ukoliko bi se ikada otvorio „istočni front“ u nekom budućem ratu. Oni koji su oblikovali izraelsku politiku, pre svega ministar spoljnijih poslova Moše Šaret, bili su više za palestinsku nego za jordansku opciju anektiranja Zapadne Obale i Oblasti Gaze, od strane neke arapske države.

Sam Šaret je uvek govorio da Arapi Palestine imaju legitimna nacionalna prava, i bio je za njihovo potpuno ispunjenje. Početkom 1948. godine on je podržao palestinsku državu – čak i onu koju bi predvodio Muftija. Početkom 1949. godine, na zatvorenom sastanku, Šaret je objasnio da on vidi uspostavljanje palestinske države kao važan cilj, i

izrazio nadu da će IDF osvojiti celu Zemlju Izraela, kako bi se uspostavio poseban politički entitet u arapskim područjima. Jedan od viših arabista u izraelskom ministarstvu spoljnijih poslova objasnio je da je odbijanje priznanja jordan-ske aneksije Zapadne Obale stvar izbora – „ostavljanje otvorenom mogućnost odvojenog arapsko-palestinskog entiteta“.⁹

U stvari, „tajni dogovor“ koji Mershajmer помиње, а базира се на tvrdnjama izraelsko-britanskog akademičara Avi Šlejma (Shlaim) sa Univerziteta u Oksfordу,¹⁰ bilo je zapravo krhko razumevanje da se Kralj Abdulah povukao maja 1948, ili se bar sklonio u ugao, čekajući na ishod invazije koja je neposredno predstojala.¹¹ Pominjanje britanskog sponzorstva izraelsko-jordanskom „planu“ je u najboljem slučaju plod razigrane mašte... ili potpuno pogrešno čitanje onoga što zabrinjava državu Izrael. Izrael se više plašio Britanije, nego Arapa. Svi članovi izraelskog političkog i vojnog rukovodstva bili su uvereni da Britanija smišlja sve vrste akcija protiv njih, da je britanski cilj sprečavanje formiranja jevrejske države, i da će upotrebiti Arapsku legiju koju su Britanci obučavali i britanski oficiri vodili, da bi sabotirali cionistički projekat.¹² Jerusalim je godinama imao poteškoća sa raskidom od tog „britanskog kompleksa“, i u svakom problemu sa kojim se suočavao video otiske londonskih prstiju.¹³ Kada je Izrael pristao da se, uz Britance, uključi u Sinajsku kampanju protiv Naserovog Egipta 1956. godine – u tom slučaju u stvarnu zaveru, u kojoj su Britanci težili da uzmu Zonu Kanala da bi time branili svoje strateške interese, a Izrael nastojao da prekine prekogranične napade palestinskih gerilaca koje je Egipat podržavao – to je učinio pod pritiskom svojih francuskih saveznika. Pridružio se „savezu“ podložnom sumnjama koje su se graničile sa paranojom u odnosu na Britaniju.¹⁴

Navedeno je samo nekoliko primera. Moglo bi da se nastavi sve dalje i dalje, da bi se pokazalo kako su Mershajmer i Valt, dva poštovana učenjaka na svojim pravim poljima stručnosti, došli dotle da su stvorili propagandno delo natopljeno mržnjom. Ali ostavimo, na trenutak, njihov nedostatak osnovnog istorijskog razumevanja i njihovu manipulaciju izvorima. Ono što je zaista neprihvatljivo je izvrnuta logika koju Mershajmer i Valt nazivaju samim temeljem izraelskog zločina – što je samo po sebi klevetnička optužba – i pomoću koje veselo pozivaju razne zemlje da isti „zločin“ primene u Evropi. Isterivanje stanovništva je strašna i kontroverzna strategija u slučaju Izraela, kaže Mershajmer, ali velike sile treba da organizuju transfer stanovništva u Jugoslaviji.¹⁵ Čovek se uplaši kada se sretne sa poštovanim akademičarem iz prestižne institucije, koji podržava ideju transfera stanovništva, pa takve namere neosnovano pripisuje jevrejskoj državi - koju zatim osuđuje što takve namere ima. Da li se tu radi o

zlobi ili o dvostrukim standardima? Kako god – smrad je previše poznat.

Napomene

1. Pogledati, na primer, govor Mearsheimera na Nakba komemoraciji maja 2010: Christina Pillsbury, "Palestine 'Catastrophes' Spur Talk from Khalidi, Mearsheimer" (Palestinska „katastrofa“ podstiče govor Kalidija, Mershajmera), *Chicago Maroon*, 18. maj 2010.
2. "American Academics Join Israeli Colleagues," (Američki akademici se pridružuju svojim izraelskim kolegama), na <https://www.indybay.org/newsitems/2003/01/30/15682691.php>
3. John Mearsheimer i Stephen Van Evera, "When Peace Means War," (Kada mir znači rat), *New Republic*, 18. decembar 1995, str. 16-21.
4. Michael Mann, *The Dark Side of Democracy: Explaining Ethnic Cleansing* (Tamna strana demokratije: Objasnjenje etničkog čišćenja) (Cambridge University Press 2005).
5. Mearsheimer and Walt, *The Israel Lobby* (Izraelski lobi), str. 94-95.
6. Morris. 1948, str. 408; Heller, "Transfer ke-Obsessiya," str. 156.
7. Morris, *Tikun Ta'ut*, str. 57.
8. Ben Gurionovi kontakti sa arapskim ličnostima, među kojima su bili i palestinski lideri, opisani su u njegovoj knjizi *Pgishot im Manhigim Aravyiyim* (Tel Aviv: Am Oved, 1967). Više o pokušajima cionista da stupe u dijalog sa Arapskim nacionalnim pokretom videti u Neil Caplan, *Futile Diplomacy* (Uzaludna diplomacija), (London: Frank Cass, 1983); Avraham Sela, "Sichot U-Maga'im Bein Manhigim Tziyonim Le-Bein Manhigim Arviim-Palestinim," *Hamizrah Hachadash* 22 (1973), str. 401-423.
9. Gavriel Shefer, *Moshe Sharett: Biography of a Political Moderate* (Moše Šaret: Biografija političkog umerenjaka), (Oxford University Press, 1996), str. 168. Njegov stav u prilog palestinske države početkom 1948. naveden je u David Tal, *War in Palestine, 1948: Strategy and Diplomacy* (Rat u Palestini 1948: Strategija i diplomatija) (London: Routledge, 2004).
10. Slična papagajska teorija zavere koju je ponudio Avi Shlaim u *Collusion across the Jordan* (Dosluh preko Jordana), (Columbia University Press, 1988), potpuno je odbačena od strane Yoav-a Gelber-a, *Israeli-Jordanian Dialogue, 1948-1953 Cooperation, Conspiracy or Collusion?* (Izraelsko-jordanski dijalog, 1948-1953, saradnja, zavera ili dosluh?) (Brighton: Sussex Academic Press, 2004).
11. Na sastanku sa Goldom Meir 11. maja, Kralj Abdulah se povukao iz sporazuma rekavši: „tada sam bio jedan, sada sam jedan od pet (pet

- arapskih država) i zato ne mogu. Nemam izbora i ne mogu drugačije". Kraljeve poslednje reči bile su "Veoma mi je žao, i šteta je za svu krv i uništenja." Meron, *Golda Meir*, str. 194-195. Sa sastanka arapskih stručnjaka koji se dogodio dva dana kasnije, ispostavilo se da je kralj objavio telegrame koje je dobio od predstavnika *Jišuva*, i da je to torpedovalo inicijativu. Ocenjeno je da on nije izdao sporazume, ali da im takođe nije ostao lojalan – „nešto između“. "Yeshivat Ha-Agaf Ha-Aravi Shel Ha-Mehlaka Ha-Medinit Shel Ha-Sochnut Ha Yehudit, 13. maj 1948," u Gedalia Yoge, ed., *Te'udot Mediniyor ve Diplomatiyot: December 1947-May 1948*, (Jerusalem: Israel State Archives, 1980), str. 789.
12. Čini se da tvrdnja da je postojalo „britansko sponzorstvo“ dodaje nepostojeći kontekst strahu od dosluha, o čemu je Šaretu aprila 1948. pričao vodeći arabista Jevrejske agencije Eliass Sasson (koji je, po istoričaru Yoav-u Gelber-u, bio uveren da „Britanija ne namerava ozbiljno da se evakuiše iz Palestine, i da sklapa konspiraciju da se vrati kroz stražnja vrata, kako bi zaštitila svoje interese“ – t.j. Transjordaniju i Legiju). Videti kod Gelber, *Israel-Jordanian Dialogue*, str. 6.
 13. Na desetine ovakvih primera, naročito u prvim poglavljima, nalaze se kod Mordechai Bar-On, *Mikol Mamlachot Ha-Goyim: Yahasei Yisrael Ve-Brittaniyah Ba-Asor Ha-Rishon Le-Ahar Tome Tekufat Ha-Mandat*, (Jerusalem: Ben-Tzvi, 2006).
 14. Moti Golani, *Israel in Search of a War: The Sinai Campaign, 1955-1956* (Izrael u potrazi za ratom: Sinajska kampanja 1955-1956) (Brighton: Sussex Academic Press, 1998).
 15. Mearsheimer i Walt, *The Israel Lobby* (Izraelski lobi), str. 95. Cf. Mearsheimer and Van Evera, "When Peace Means War," (Kada mir znači rat) str. 52.

Gornji tekst je 6. glava knjige *Industrija laži*
Ben Dror Jeminija.

Knjigu je preveo Brane Popović

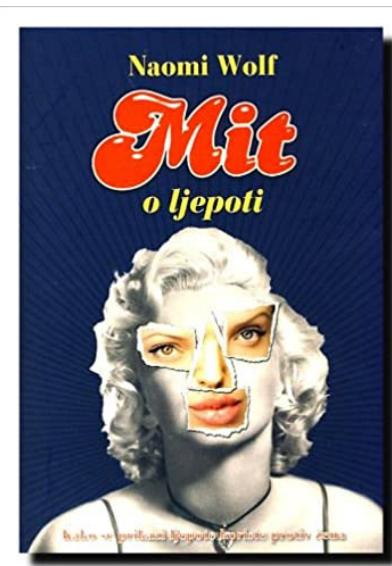
Katarina Krstić

Mit o lepoti

Kada se govori o lepoti uvek se javljaju određeni činioci koji utiču na stvaranje idealne slike lepote.

Najčešće se piše o ženskoj lepoti o kojoj se u različitim sferama drugačije gleda na nju. Cesto se posmatra uz pojmove proporcionalnosti i simetričnosti. Društvo stvara neke svoje zahteve i načine merenja lepote.

Ženska lepota se danas prikazuje kroz skoro sve medije u kategorijama simetričnosti, idealnih proporcija ženskog tela i sve to se ogleda u fizičkoj lepoti i fizičkom izgledu. Kada se govori o lepoti, smatra se da ona ima dve ključne dimenzije, spoljašnju i unutrašnju. Postoje kontroverze o ženskoj lepoti, posmatrane samo kroz spoljašnju dimenziju koja je u granicama društveno prihvatljivog sistema vrednosti. Sve što se razlikuje ili na neki način odstupa od tog okvira, postaje marginalizovano. Presudnu ulogu u stvaranju slike idealne žene imaju pre svega mediji (televizija, časopisi...).

Od industrijske revolucije se na lepotu gleda kao na neku vrstu robe. Sa sve većom ekspanzijom modne i kozmetičke industrije, nameće se imperativ kako savršena žena treba da izgleda i kako da se ponaša. Sa izlaskom žena na tržište rada, fizički izgled je važan faktor opstanka na određenom radnom mestu. Žene su preuzele ulogu profesionalne lepotice (Wolf, 2008: 39). Imidž i fizički izgled postaju bitni kao kvalifikacija i stručnost. Očekivanja i zahtevi od društva i poslodavaca su sve veći i ozbiljniji da bi se opstalo na tržištu rada. Lepota postaje uslov za napredovanje na profesionalnom planu. Ideologija ženskih časopisa je imala bitnu ulogu u transformaciji ženske lepote,

jer se kroz časopise nameću šablonizirani, univerzalni stilovi i trendovi života. Naomi Wolf govori o ženskoj lepoti u kontekstu moći. Mit o lepoti se razvio uporedno sa ženskom emancipacijom. Početkom sedamdesetih godina XX veka lepota je u sudskoj presudi postala razlog dobijanja ili gubitka posla. Lepota se više cenila i rangirala od stručnosti žene. Kvalifikacije profesionalne lepote su da žena može dobiti otkaz ukoliko ne izgleda po određenim kriterijumima. Broj presuda o izgledu na radnom mestu se povećao sa izlaskom žena u javni prostor (Wolf, 2008: 46). Najviše problema imaju žene koje rade na mestima gde se obraćaju publici kao novinarke ili spikerke. Više se vrednuje njihov fizički izgled, a kada počnu da stare bivaju zamjenjene mlađim osobama. Na osnovu presuda i drugih razloga zbog koga su dobile otkaz, pripadnice ženskog pola, u knjizi „Mit o lepoti“ je predstavljena određena nehomogenost u zahtevima poslodavaca i društva uopšte, kada je u pitanju ženska, odnosno profesionalna lepota. Ne postoji slaganje šta to žena treba da poseduje, kako da se odeva i izgleda, a da se to uklapa u društvene norme i da ne bude diskriminisana.

Sam naziv *mit* govori o tome da idealna lepota ne postoji kao takva u stvarnosti. Ako bi postojala, to bi bila neka super-žena, omnipotentna.

Profesionalna ženska lepota je temelj diskriminacije, uz nemiravanja na radnom mestu i mobinga.

Menhetn je bio najveći epicentar takvog stava, gde su žene dospele na najviše položaje u profesionalnom smislu.

U SAD-u je osnovana Naciolnalna organizacija za žene 1966. godine. Godinu dana kasnije Komisija za jednake mogućnosti u zapošljavanju počela je da organizuje saslušanja o polnoj diskriminaciji. Godine 1972. izglasan je Zakon o jednakim mogućnostima u zapošljavanju.

Kako bi ozbiljna profesionalna žena trebalo da izgleda? Televizijsko novinarstvo slikovito je predložilo odgovor na to pitanje. Poznatom muškom spikeru se pridružila mlada i ljupka spikerka. Ova slika postala je paradaigma za odnos između muškarca i žene na radnom mestu. Novinarka Christine Craft (36) je pokrenula parnicu protiv svojih bivših poslodavaca iz Metromedia i optužila ih za polnu diskriminaciju. Dobila je otkaz jer je po rečima njenih poslodavaca bila "prestara, neprivlačna i nije poštovala muškarce". Oni su tvrdili da to nije polna diskriminacija, već tržisna logika. Ukoliko spiker ili spikerka ne privuku pažnju gledaoca, nisu kvalitetno obavili svoj posao (Wolf, 2008: 48).

Mediji i ženski časopisi često plasiraju sadržaj koji se tiče fizičkog izgleda žene. Televizijske reklame i modna industrija se trude da nameću globalne trendove kako bi ljudi trebalo da izgledaju i da se oblače. Kozmetičke i farmaceutske industrije takođe se trude da kod žena stvore potrebe putem

medija i da utiču na kolektivno nezadovoljstvo izgledom (Lubina, Klipmak, 2014: 223).

Poruke ženama da moraju biti lepe po svaku cenu teraju ih da teže idealnoj lepoti. To je jedan začarani krug. Često je težnja ka idealnoj lepoti povezana sa stvaranjem ličnog identiteta. Savremena industrija je uspela da ubedi žene kako da unovče svoju brigu o svom fizičkom izgledu. Mada se ova težnja za idealnom lepotom čini površnom i nedostižnom, ona može ostaviti i trajne negativne posledice. Ne može se zaobići činjenica da je žensko telo sa fokusom na spoljašnji izgled u medijskom prostoru prilično objektivizovano.

U kontekstu savremenog društva možemo govoriti o potrošačkoj lepoti. Potrošačka lepota je lepota konzumerizma. Ovakvu vrstu lepote nudi svet komercijalne potrošnje (Eko, 2005: 303). Masovni mediji nude savršenu lepotu stvorenu digitalnim putem. Ona je simetrična, ima idealne proporcije i savršena je. U tom kontekstu, sa razvojem digitalnih medija je i filmska industrija tvorac idealne ženske lepote.

Žensko telo je svedeno na puki proizvod. Idealno žensko telo modna industrija servira svojim konzumentima. Idealni fizički izgled kojim nas svakodnevno bombarduju je, zapravo, samo po sebi čista iluzija.

Izlazak žena na tržište rada nameće ukalupljivanje u estetske norme stvaranja profesionalne lepote.

Forsiranjem fizičkog izgleda ženama se nameće ideal lepote koji je u načelu površan i nedostižan, te iza kojega prividno stoje uspeh i novac.

Nije se još uvek došlo do konsenzusa kako bi idealna žena trebalo da se odeva, a da pritom ne doživljava diskriminaciju na radnom mestu. Pre svega bi trebalo da se vrednuju stručnost, a tek potom fizički izgled.

Literatura

- Wolf, Naomi, 2005. *Mit o ljepoti*. Zagreb: Naklada Jasenski i Turk.
- Lubina Tihana, Klimpak Brkić Ivana, 2014. *Rodni stereotipi: Objektivizacija ženskog lika u medijima*.
- Eko, Umberto, 2005. *Istorija lepote*. Beograd: Plato.

Katarina Krstić, sociolog iz Beograda

Rezultati 65. nagradnog konkursa za radove sa jevrejskom temom

Žiri Saveza jevrejskih opština Srbije koji su činili prof. dr **Milan Ristović**, književnik i prof. **Filip David** i književni kritičar **Bogdan A. Popović**, povodom 65. nagradnog konkursa Saveza JO Srbije za radove sa jevrejskom temom, doneo je odluku da se nagrade sledeći radovi i autori:

I nagradu „Ženi Lebl“, dele radovi:

ENRIKO JOSIF, autora Mirjana Belić Koročkin Davidović i Radivoje Davidović iz Beograda i rad

JEVREJI NA KOSOVU I METOHIJI 1918-1941, autor Miloš Damjanović iz Kosovske Mitrovice.

II nagradu, dele radovi:

HOLOKAUST I TRANSGENERACIJSKI PSIHOSOCIJALNI ASPEKTI,

autora: Dr.Vesna Radoman, Dr.Nebojša Petrović, Dr.Predrag Teovanović, Mr.Vida Rakić Glišić, Nada Banjanin Đuričić i Borka Marinković, svi iz Beograda, i rad

JEVREJI U CRNOJ GORI OD ANTIKE DO HOLOKAUSTA,

autor Dr. František Šistek iz Praga (Češka).

III nagradu, dele radovi:

PRIČA O PESMI – JEDAN KAMIČAK I DVE SVEĆE ZA TRI PREDRATNA DRUGA, autor Željko Komarica iz Bele Crkve, i rad
JOSKA ZVANI ŽO, autor Vladimir Todorović iz Novog Sada.

Žiri je takođe doneo **odluku o otkupu dva rada**:

VOJVODANSKI SPOMENICI HOLOKAUSTA – PRESEK ISTRAŽIVANJA, autorka Dr. Olga Ungar iz Novog Sada/Givatajima (Srbija/Izrael), i rad

MOJ IZBOR – KAKO SAM PROŠAO „NAŠ“ RAT, autor Boro Žemjakin iz Sarajeva (BiH).

Čestitamo nagrađenim autorima!

Dejan Đorđević

Predstavljen projekat „Jevreji iz Bačke i Mađarske u Borskim rudnicima“

U Narodnoj biblioteci u Boru predstavljen je projekat i veb sajt „Jevreji iz Bačke i Mađarske u Borskim rudnicima“. Ovaj naučno istraživački projekat sproveden je u cilju istorijskog istraživanja nacističkog radnog logora „Borski rudnik“ kroz koji je, na 33 lokacije u Boru i okolini, tokom Drugog svetskog rata, prošlo više od 30 hiljada zatočenika, među kojima je bilo 6.000 Jevreja iz Bačke i Mađarske. Putem veb sajta koji će uskoro biti dostupan javnosti, mapirane su lokacije radnih logora, digitalizovana istorijska građa, fotografije, prikupljena svedočanstva, kako bi arhivska građa bila trajno očuvana, sistematizovana i lakše dostupna.

Međunarodni radni logor „Borski rudnik“

Tačan broj žrtava u logoru Borski rudnici nije poznat, a na sajtu su mapirane i sve poznate lokacije na kojima je, tokom marša smrti pri povlačenju nacista septembra 1944. godine, ubijeno najviše Jevreja.

Projekat sprovodi Centar za primenjenu istoriju iz Beograda, uz podršku Saveza jevrejskih opština Srbije.

Tek kada moć ljubavi nadvlada ljubav prema moći, svijet će upoznati mir.

Jimi Hendrix/Nenad Vasiljević

U ovom broju

Boris Havel: Zašto je Jerusalem za Židove nedjeljiv grad

Tijana Sorgić: Najduža mržnja

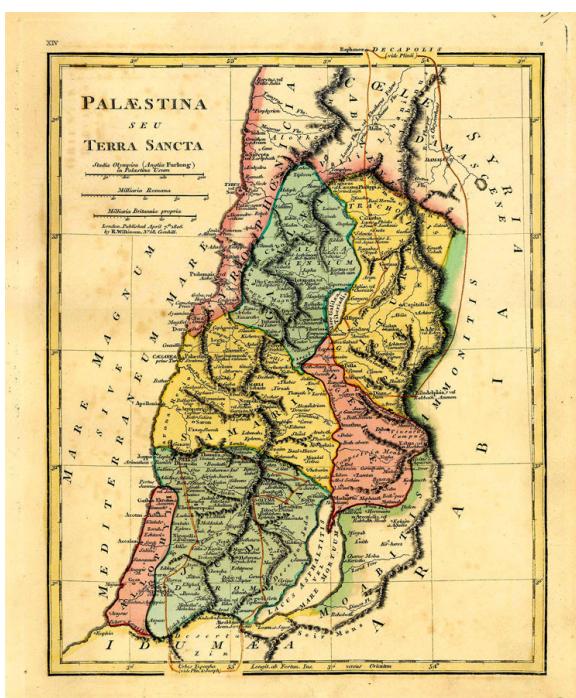
Dušan Mihalek: Progon Istočnih Jevreja

Gabi Abramac: Iranski Židovi

Vesna Goldsworthy: Identitet kao sudbina

Ben Dror Jemini: Zloba i dvostruki standardi

Katarina Krstić: Mit o lepoti

Wilkinson Map of the Holy Land 1806

Alia Mundi
Magazin za kulturnu raznolikost
<https://istocnibiser.wixsite.com/ibis>
<http://aliamundimagazin.wixsite.com/aliamundi>

Ne zaboravite da otvorite
www.makabijada.com

http://balkansehara.com/prica1_2017.html

Istraživački i dokumentacijski centar
www.cendo.hr

Lamed

List za radoznaće

Redakcija - Ivan L Ninić

Adresa: Shlomo Hamelech 6/21

4226803 Netanya, Israel

Telefon: +972 9 882 61 14

e-mail: ninic@bezeqint.net

<https://listzaradoznaće.wixsite.com/lamed>

Logo Lameda je rad slikarke Simonide Perice Uth iz Vašingtona